

OSTVARIVANJE CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA NA KOSOVU

Perspektiva
civilnog društva

Autor: INDEP

Urednik: INDEP

Program: Održivi razvoj

Publikacija: Decembar 2022

Dizajn: KUKU Creative

Zhvillimi i Qëndrueshëm
Sustainable Development

Institut za razvojne politike (INDEP)

Publikacija Instituta za razvojnu politiku (INDEP) koju podržava GIZ. Sva prava su zadržana. Nijedan deo ove publikacije se ne može reprodukovati, sačuvati u sistemu za čuvanje podataka niti preneti, u bilo kom obliku ili na bilo koji način, bez prethodnog pristanka izdavača. Publikacija se može distribuirati elektronskim putem, ali samo u celosti i samo u nekomercijalne svrhe.

Sadržaj ovog dokumenta, uključujući izražena mišljenja, ne odražava nužno stavove donatora, INDEP-a, njihovog osoblja, saradnika ili Borda. Ovaj rad je objavljen uz podršku Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH u ime nemačkog saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ). Sadržaj ovog dokumenta, uključujući i izražena mišljenja, ne odražavaju nužno mišljenja INDEP-ovih donatora, njihovog osoblja, saradnika ili odbora.).

Sadržaj

<i>UVOD</i>	6
<i>Ključna dostignuća na putu Kosova ka Agendi 2030</i>	10
<i>Strateški dokumenti Kosova za održivi razvoj</i>	11
<i>Ispunjavanje COR-a na Kosovu</i>	14
<i>COR 1: BEZ SIROMAŠTVA</i>	14
Evaluacija ciljeva	14
Opšte stanje.....	14
Zakoni koji uključuju ovaj cilj	15
Glavni izazovi.....	16
Dalji koraci.....	16
<i>COR 2: NULA GLADNIH</i>	17
Evaluacija ciljeva	17
Opšte stanje.....	17
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	18
Glavni izazovi.....	18
Dalji koraci.....	19
<i>COR 3: DOBRO ZDRAVLJE I DOBROBIT</i>	20
Evaluacija ciljeva	20
Opšte stanje.....	20
Zakoni koji sadrže ovaj cilj.....	23
Glavni izazovi.....	23
Sledeći koraci	23
<i>COR 4: KVALITETNO OBRAZOVANJE</i>	24
Evaluacija ciljeva	24
Opšte stanje.....	24
Zakoni koji sadrže ovaj cilj.....	26
Sledeći koraci	26
<i>COR 5: RODNA RAVNOPRAVNOST</i>	28
Evaluacija ciljeva	28
Opšte stanje.....	28

Zakoni koji pokriaju ovaj cilj	30
Glavni izazovi.....	30
Dalji koraci.....	30
<i>COR 6: ČISTA VODA I KANALIZACIJA</i>	<i>32</i>
Evaluacija ciljeva	32
Opšte stanje.....	32
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	33
Glavni izazovi.....	33
Dalji koraci.....	34
<i>COR 7: POVOLJNA I ČISTA ENERGIJA</i>	<i>35</i>
Evaluacija ciljeva	35
Opšte stanje.....	35
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	36
Glavni izazovi.....	37
Dalji koraci.....	38
<i>COR 8: DOSTOJAN RAD I EKONOMSKI RAST</i>	<i>39</i>
Evaluacija ciljeva	39
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	41
Glavni izazovi.....	41
Dalji koraci.....	42
<i>COR 9: INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA</i>	<i>43</i>
Evaluacija ciljeva	43
Opšte stanje.....	43
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	44
Glavni izazovi.....	44
Dalji koraci.....	45
<i>COR 10: SMANJENJE NEJEDNAKOSTI.....</i>	<i>46</i>
Evaluacija ciljeva	46
Opšte stanje.....	46
Zakoni koji sadrže ovaj cilj.....	48
Glavni izazovi.....	48
Dalji koraci.....	48

<i>COR 11: ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE</i>	49
Evaluacija ciljeva	49
Opšte stanje.....	49
Zakoni koji pokriaju ovaj cilj	51
Glavni izazovi.....	51
Dalji koraci.....	51
<i>COR 12: ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA</i>	53
Evaluacija ciljeva	53
Opšte stanje.....	53
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	54
Glavni izazovi.....	54
Dalji koraci.....	55
<i>COR 13: AKCIJA U VEZI SA KLIMOM</i>	56
Evaluacija ciljeva	56
Opšte stanje.....	56
Zakoni koji sadrže ovaj cilj.....	57
Glavni izazovi.....	57
Dalji koraci.....	58
<i>COR 15: ŽIVOT NA ZEMLJI</i>	59
Evaluacija ciljeva	59
Opšte stanje.....	59
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	60
Glavni izazovi.....	61
Dalji koraci.....	61
<i>COR 16: MIR, PRAVDA I JAKE INSTITUCIJE</i>	62
Evaluacija ciljeva	62
Opšte stanje.....	62
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj	64
Glavni izazovi.....	64
Dalji koraci.....	64
<i>COR 17: PARTNERSTVO ZA CILJEVE</i>	65
Evaluacija ciljeva	65

Opšte stanje.....	65
Glavni izazovi.....	66
Dalji koraci.....	66
<i>Mapiranje aktera održivog razvoja.....</i>	<i>67</i>

UVOD

Kosovo je najmanja država na zapadnom Balkanu, graniči se sa Albanijom na zapadu, Crnom Gorom na severozapadu, Srbijom na severu i istoku i sa Republikom Severnom Makedonijom na jugu. Ekonomija na Kosovu je tranziciona ekonomija, a tokom godina 2017-2019. Kosovo je nadmašilo druge zemlje zapadnog Balkana u pogledu realnog rasta BDP-a, beležeći prosečnu stopu od 4,3%. Iako sa malom površinom, Kosovo ima veliki biodiverzitet koji je rezultat složene interakcije geologije i hidrologije, a što stvara širok spektar uslova i staništa za rast flore i razvoj faune.

Republika Kosovo je proglasila svoju nezavisnost 2008. godine i do sada ju je zvanično priznalo 117 zemalja iz celog sveta. Kosovo je dom za oko 1,78 miliona stanovnika¹ od kojih su većina Albanci, značajan deo Srbi, pored Turaka, Egipćana, Roma, Aškalija i Goranaca. Od proglašenja nezavisnosti Kosovo je postalo član međunarodnih institucija kao što su Međunarodni monetarni fond i Svetska banka, ali ne i Ujedinjene nacije.

U septembru 2015. godine UN su usvojile Agendu za održivi razvoj 2030. Ova agenda je plan akcije za ljude, planetu i prosperitet. Sedamnaest (17) ciljeva i 169 indikatora ove agende bave se najvećim globalnim izazovima sa kojima se suočavamo u poslednjem milenijumu, što uključuje siromaštvo, nejednakost, klimatske promene, degradaciju životne sredine, mir i pravdu. Adaptacija ove agende u državnim politikama je na dobrovoljnoj osnovi, ali se očekuje da države preduzmu mere za njeno sprovođenje,

¹ Procena stanovništva 2020, Kosovska agencija za statistiku, <https://ask.rks.gov.net/media/6623/vler%C3%ABsimi-i-popullsis%C3%AB-2020.pdf>

uključujući tu i uspostavljanje mehanizama za izveštavanje i praćenje napretka i uključivanje okvira COR u okvir politika na centralnom i lokalnom nivou.

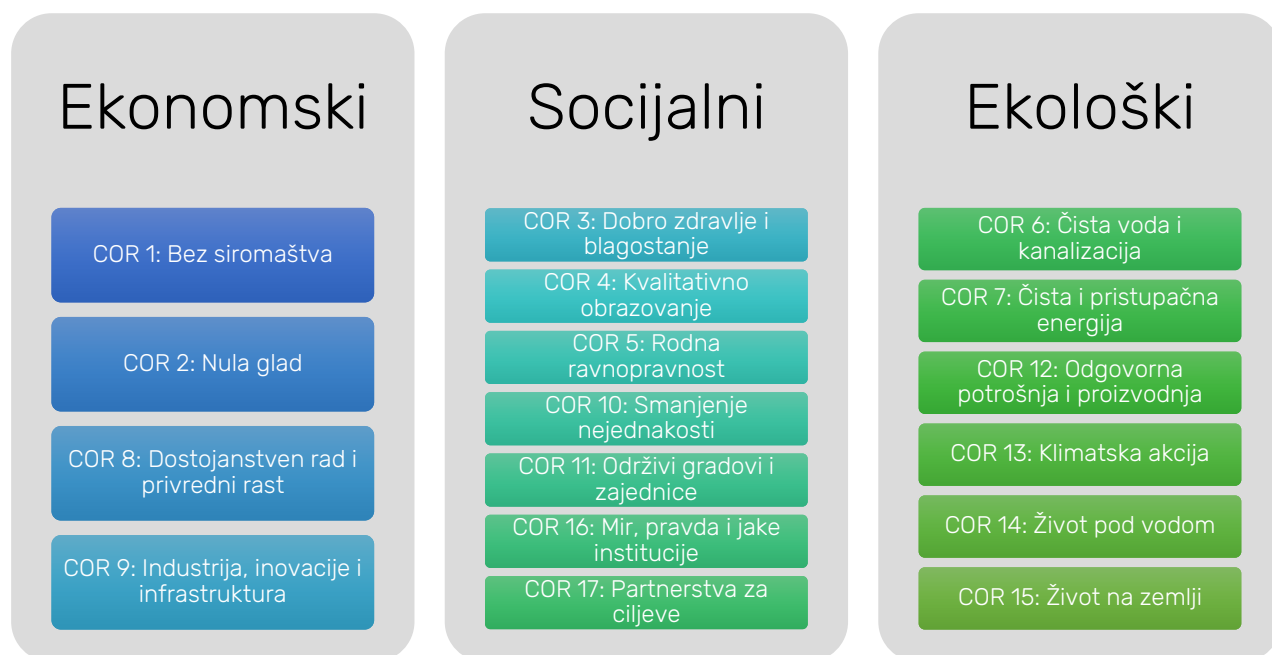
I za zemlje u razvoju i za one razvijene, ulaganje u održivi razvoj je od suštinskog značaja kako bi se obezbedio prosperitet i blagostanje za sadašnje i buduće generacije. U slučaju Kosova kao zemlje u razvoju i potencijalnog kandidata koji teži da postane deo Evropske unije (EU), razvoj i sprovođenje razvojnih politika koje podržavaju održivi razvoj igraju važnu ulogu. Jedna od međunarodnih agendi koja bi podržala ovu razvojnu tranziciju je Agenda za održivi razvoj 2030 koja služi kao vodič za sve zemlje za postizanje održivog razvoja u svim sferama, kao što su ekonomska, društvena i ekološka.

Vlada Republike Kosovo je 2016. godine objavila Nacionalnu razvojnu strategiju (NRS) 2016-2021², koja će odrediti put razvoja u periodu od 5 godina. Nažalost, ova NRS se ne bavi niti uključuje kriterijume Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja (COR) uopšte. Vremenski period ove strategije je već završen i Kosovo još uvek nema međunarodni izveštaj o praćenju COR-a. Ovo pokazuje da ozbiljni napori Kosova u sprovođenju Agende 2030 tek treba da se ulože.

U maju 2022. godine Kancelarija premijera Republike Kosovo objavila je Nacrt Nacionalne strategije razvoja 2022-2030. Prema ovom nacrtu, postoji napredak u uključivanju COR na konkretniji način u četiri stuba ovog strategija. U održivom ekonomskom razvoju, glavni fokus strategije u smislu zelene agende je razvoj industrije ka tzv. cirkularnoj ekonomiji. U smislu ravnomernog humanog razvoja, razvoj mehanizama za smanjenje siromaštva i povećanje opšteg bogatstva stanovništva biće usmeren na unapređenje kvaliteta života na održiv način. U okviru delotvorne pravde i dobrog upravljanja glavni fokus će biti na instrumentima upravljanja u interesu građana, istovremeno zastupajući poslovne i privatne interese. Dakle, ostaje da se vidi koliko će se ovi stubovi uzeti u obzir u narednim godinama u smislu kreiranja politika i razvoja zemlje uopšte.

Iako Kosovo nije članica Organizacije Ujedinjenih nacija (UN) ili EU, integrisanje Agende 2030 bi mu pomoglo u što bržem procesu integracije u ove dve organizacije s obzirom da je Agenda 2030 beskompromisan prioritet u njihovim strategijama. Prvo, potrebno je sačiniti strateški okvir ili akcioni plan sa posebnim fokusom na COR. Ovaj plan bi trebalo da uključi konkretne korake ka implementaciji COR-a, kao i reviziju politika i njihovo preoblikovanje u duhu Agende 2030. Olakšicu u dizajniranju takvog okvira predstavlja globalni okvir indikatora Agencije i Grupa eksperata za indikatore COR (IAEA-SDG) u saradnji sa Statističkom komisijom Ujedinjenih nacija. Na osnovu ovog okvira zemlje treba da pripremaju godišnje izveštaje o praćenju kako bi prikazale postignute rezultate u odnosu na Agendu 2030. Kosovo nije u obavezi da podnosi dobrovoljni nacionalni izveštaj o proceni sprovođenja COR, a ovaj dokument će imati za cilj da proceni ispunjenje COR 2021. godine i da prikaže napredak koji je Kosovo postiglo u smeru Agende 2030 i COR-a uopšte.

² Kabinet premijera. Nacionalna strategija razvoja 2016-2021. (SKZH). (januar 2016). Dostupno na: https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/docs/Strategija_Kombetare_per_Zhwillim_2016-2021_Shqip.pdf

Održivi razvoj zahteva integrisanje ekonomske, socijalne i ekološke politike u zakonodavstvo zemlje. Ova 3 aspekta su takođe uključena u NRS 2016–2021. iako nisu eksplicitno predstavljeni. Stubovi Nacrta nacionalne razvojne strategije 2022–2030. imaju, pak, specifične razvojne ciljeve i za svaki cilj postoje strateški ciljevi koji se odnose na relevantne COR.

Ovaj izveštaj je podeljen na 2 dela, gde prvi deo sadrži mapiranje glavnih aktera održivog razvoja na Kosovu i njihove uloge u sprovođenju Agende 2030. Ovo obuhvata glavne dokumente javne politike koji se eksplicitno bave održivim razvojem. Drugi deo izveštaja sadrži analizu statističkih podataka koja ima za cilj da konkretno proceni koliko je svaki od COR implementiran na Kosovu do 2022. Ovaj deo je imao svoje izazove, s obzirom na izražen nedostatak ažuriranih podataka koji se odnose na indikatore COR. Glavna svrha ovog izveštaja je da podstakne institucije da sačine jasan politički okvir koji odgovara razvojnoj poziciji Kosova.

Ključna dostignuća na putu Kosova ka Agendi 2030

U nastavku su navedeni glavni događaji na putu Kosova ka ispunjenju COR:

- U 2009. godini počela je implementacija Sistema za učinak opština, koji je imao za cilj praćenje kvaliteta pružanja usluga od strane opština,³
- Kabinet premijera je u januaru 2016. godine objavio Nacionalnu strategiju razvoja 2016–2021. koja ima za cilj da se bavi faktorima koji utiču na poboljšanje životnog standarda,⁴
- U januaru 2018. Skupština Kosova usvaja Rezoluciju o COR, gde se Kosovo obavezuje na sprovođenje okvira Agende 2030 kroz usvajanje zakona.⁵
- U 2018. godini, na Internet stranici Skupštine dodat je segment „Održivi razvoj”, preko kojeg će građani Kosova biti redovno informisani o napretku Kosova u sprovođenju COR,
- U oktobru 2018. godine osnovan je Savet za održivi razvoj, koji će imati ulogu praćenja kako bi se osiguralo da se postigne napredak u sprovođenju COR.
- 2021. godine pokrenuta je platforma COR Glogovac, koja služi kao alat za

³ Ministarstvo lokalne samouprave, "Sistem za upravljanje učinkom opština - merenje za poboljšanje. Verzija izmenjena i dopunjena 2020". (2020) Dostupno na: https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2021/05/Dokumenti-Kryesor-i-Sistemit-te-Menaxhimit-te-Performances-Komunale-_designed-18.02.2021.pdf

⁴ Vlada Republike Kosovo, „Nacionalna strategija razvoja 2016–2021.” (2016.) Dostupno na: https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/docs/Strategjia_Kombetare_per_Zhvillim_2016-2021_Shqip.pdf

⁵ Skupština Republike Kosovo, "Rezolucija za usvajanje ciljeva održivog razvoja" (2018.) Dostupno na: http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/2018_01_30_Rezoluta_06_R_001.pdf

praćenje i izveštava o 17 COR-a i o relevantnim indikatorima na opštinskom nivou.⁶

- U maju 2022. godine, Kancelarija premijera je objavila Nacrt nacionalne razvojne strategije koja ima za cilj da vodi održivi razvoj na Kosovu u narednih 8 godina.

Strateški dokumenti Kosova za održivi razvoj

1. Nacrt Nacionalne strategije razvoja 2022-2030.

U maju 2022. godine objavljen je Nacrt Nacionalne strategije razvoja 2022-2030. sa vizijom za razvijeno Kosovo, sa stabilnom ekonomijom, blagostanjem, bezbednošću i jednakošću, integrisano u međunarodna tržišta i organizacije, sa efikasnim, standardnim institucijama, gde je administracija podigla životni standard, kvalitet i istinski pristup pravdi, zdravstvu i obrazovanju.

Realizacija vizije kroz ispunjavanje razvojnih ciljeva omogućiće postizanje blagostanja za sve građane Republike Kosovo. Zelena agenda se tretira kao važan element principa ekonomije usredsređene na životnu sredinu, definisane održivim rastom, održivom potrošnjom resursa i smanjenjem emisije ugljenika. Dok je tradicionalni ekonomski razvoj vođen profitom, zeleni rast stavlja ljudsko blagostanje u centar privrednog razvoja i nastoji da štetu po životnu sredinu svede na minimum.⁷

2. Rezolucija o COR

Skupština Republike Kosovo je na plenarnoj sednici održanoj u januaru 2018. godine, u skladu sa članom 65 (1) Ustava⁸ i članom 52 Poslovnika Skupštine,⁹ usvojila Rezoluciju o COR. Ova rezolucija izražava volju Kosova da integriše Agendu 2030. u razvojne strategije Kosova. Takođe, kroz ovu rezoluciju Skupština se posvećuje svojoj ulozi jednog od tela za donošenje odluka i sprovođenje Agende 2030.

⁶ Platforma COR Glogovac. Dostupno na: <https://drenas.tracking-progress.org/>

⁷ Nacrt Nacionalne strategije razvoja 2022-2030.

⁸ Ustav Republike Kosovo. Strana 22. Dostupno na: https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2018/03/Kushtetuta.e.Republikes.se_Kosoves-2.pdf

⁹ Poslovnik Skupštine Republike Kosovo. Strana 24. Dostupno na: https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Files/6/Rr_K_RK_29_04_2010_1_EDbu8aqXYd.pdf

<i>Nacrt - Nacionalna razvojna strategija (2022 - 2030.)</i>	<i>COR vezani za NRS</i>	<i>Broj indikatora koji se odnose na oblasti politike NRS</i>
<i>1. Održivi ekonomski razvoj</i>	COR 6 (8 ukupnih pokazatelja)	3
	COR 7 (5 ukupnih pokazatelja)	2
	COR 8 (12 ukupnih pokazatelja)	4
	COR 9 (8 ukupnih pokazatelja)	1
	COR 11(10 ukupnih pokazatelja)	2
	COR 12 (11 ukupnih pokazatelja)	1
	COR 13 (5 ukupnih pokazatelja)	1
	COR 17 (19 ukupnih pokazatelja)	1
<i>2. Pravedan ljudski razvoj</i>	COR 1 (7 ukupnih pokazatelja)	3
	COR 4 (10 ukupnih pokazatelja)	4
	COR 8 (12 ukupnih pokazatelja)	4
<i>3. Bezbednost i vladavina prava</i>	COR 5 (9 ukupnih pokazatelja)	0
	COR 16 (12 ukupnih pokazatelja)	4
<i>4. Dobro upravljanje</i>	COR 5 (9 ukupnih pokazatelja)	0
	COR 16 (12 ukupnih pokazatelja)	1

Tabela 1: Uskladenost oblasti politika Nacionalne strategije razvoja sa COR i relevantnim indikatorima

METODOLOGIJA

Metodologija korišćena u ovom izveštaju predstavlja metod tzv. „desk“ istraživanja („za stolom“) i analize statističkih podataka na osnovu podataka dobijenih od Kosovske agencije za statistiku (KAS). Podaci su povezani sa COR i pokušavaju da prikažu postizanje njihovog ispunjenja tokom 2021. godine na Kosovu. Analiza je rađena iz prethodnih godina, ali se smatra da ovaj izveštaj služi kao osnova za poređenje za godišnje izveštaje koji će izlaziti u narednim godinama.

Usvajanje različitih dokumenata koji podržavaju Agendu 2030 nije dovoljan napredak ka putu napredovanja sa okvirima održivog razvoja. Identifikovanje oblasti politika koje zahtevaju promene i poboljšanja je takođe važna karika ka Agendi 2030. Ovaj proces postaje veoma težak u slučajevima kada nedostaju podaci koji se odnose na ove politike. Kosovska agencija za statistiku (KAS), zajedno sa drugim institucijama, proizvodi određenu količinu podataka, ali to nije dovoljno za praćenje napretka Kosova u ispunjavanju COR. Podaci koji su dostupni služe samo za praćenje nekih osnovnih indikatora, ali ne daju širi pregled ostalih indikatora. Ovaj nedostatak podataka je posledica sledećeg:

1. Nedostatak odgovornosti kada je u pitanju davanje podataka.

ASK ili druge institucije ne daju podatke u vezi sa njihovim radom. Nedovoljnost podataka takođe onemogućava praćenje njihovog rada u odnosu na odgovarajuće COR.

2. Kontradiktorni podaci između institucija.

Kada institucije objavljuju podatke, ti podaci često ne korespondiraju jedni sa drugima. Ovaj fenomen često utiče na to da ovi podaci nisu pouzdani niti operativno podobni.

3. Nedostatak podataka koji se odnose na COR.

Podaci koji su dostupni od KAS-a i drugih institucija ne korespondiraju mnogo sa indikatorima COR. Neki indikatori su veoma specifični, a podaci na Kosovu su više uopšteni.

4. Nedostatak regularnih osnovnih mernih linija.

Još jedan izazov u radu ostaje to što Kosovo nema definisane ciljeve za COR, pa je čak i bročana procena koliko su oni ispunjeni teška.

Ispunjavanje COR na Kosovu

COR 1: BEZ SIROMAŠTVA

Iskorenjivanje siromaštva u svim njegovim oblicima svuda

Evaluacija ciljeva

1.1 Na Kosovu prema podacima Svetske banke u 2021.¹⁰ godini 20,9% stanovništva živi ispod međunarodne linije siromaštva.

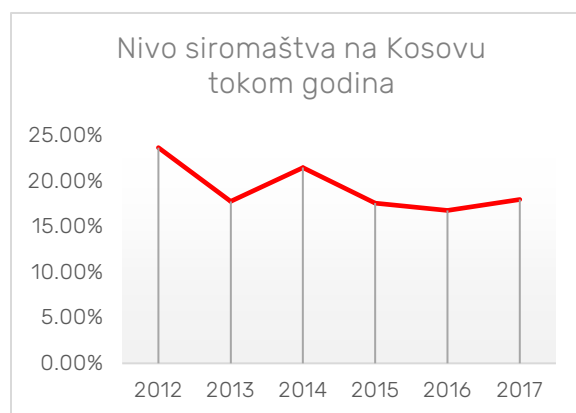
1.2 Procenat članova porodice koji žive u domaćinstvima lišenim tri od devet dimenzija: Ne mogu sebi da priušte: 1) da plate kiriju ili račune za komunalije, 2) da dovoljno održavaju toplotu u kući, 3) da priušte neočekivane troškove, 4) da jedu meso, ekvivalent ribe ili proteina svaki drugi dan, 5) jednonedeljni odmor van kuće za sve članove porodice, 6) auto, 7) veš mašina, 8) TV i 9) telefon, u 2019. godini iznosio je 44,1%.

1.3 Socijalno blagostanje je cilj koji se meri na Kosovu. U 2021. godini socijalnu pomoć koristilo je 102.904 stanovnika.¹¹

1.5 U 2020. godini na Kosovu se nije dogodila prirodna katastrofa koja je prouzrokovala smrt, nestanak osoba ili direktan uticaj na stanovništvo. Ali za ove podatke ne postoji zvanični izvor koji pokazuje takvu statistiku.

Opšte stanje

Stopa siromaštva u zemlji je pala sa 23,7 u 2012. na 18,0 u 2017¹², ali Kosovo je još daleko od zemalja EU jer još uvek 2 od 10 stanovnika živi sa manje od 5,5 dolara dnevno.¹³ Koeficijent polova pokazuje da je nejednakost na Kosovu tokom perioda 2012–2017, nejednakost

samo neznatno smanjena. Takođe, nejednakost je u ovom periodu u urbanim sredinama bila veća nego u ruralnim.

Na Kosovu dve trećine stanovništva je radno sposobno, što je prednost za našu zemlju. Stopa nezaposlenosti na Kosovu smanjena je sa 30,9% u 2012. na 25,9%

¹⁰ Albanija: Konsultacije po članu IV 2021. Izjava za štampu; Izveštaj osoblja i Izjava izvršnog direktora za Albaniju <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/12/07/Albania-2021-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-510834>

¹¹ Kosovo u brojkama 2021, KAS

¹² Potrošačko siromaštvo u Republici Kosovo, Svetska banka i KAS, <https://ask.rks-gov.net/media/4882/statistikat-e-varf%C3%ABris%C3%AB-2012-2017.pdf>

¹³ Svetska banka, Ekonomski memorandum za zemlju, Priprema za produktivniju budućnost.

u 2020. godini.¹⁴ Međutim, od 2012. godine udeo nestabilne zaposlenosti u odnosu na zaposlenost uopšte porastao je sa 16,8% na 23,1% u 2017. godini, a zatim je ponovo opao na 17,0% u 2020. godini.¹⁵ ¹⁶ Ovo može uticati na povećanje procenta stanovništva koje je deo socijalne šeme.

Najveći izvor prihoda u periodu 2014 - 2017. bile su zarade u privatnom sektoru, osim 2015. godine, kada su najveći izvor prihoda bile zarade u javnom sektoru. Stopa zaposlenosti za 2020. godinu iznosila je 28,4%, pri čemu postoji značajna razlika među polovima. Od radno sposobnih muškaraca, njih 42,8% je bilo zaposleno, a od radno sposobnih žena 14,1%. Sektori sa najvećim procentom zaposlenosti su: trgovina

17,0%; proizvodnja 11,8%; građevinarstvo 11,1%; a obrazovanje 10,1%. Stopa zaposlenosti je porasla i opala u poslednjih 8 godina. Prema Istraživanju o radnoj snazi, došlo je do značajnog povećanja u 2017. i 2019. godini, dok je u drugim godinama došlo do smanjenja, jedno je zabeleženo i 2020. godine, što je možda bilo posledica pandemije. Stopa zaposlenosti u odnosu na stanovništvo je prikazana u nastavku za period od 2012. do 2020. godine.

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Procenat	25,2	28,0	29,8	28,8	30,1	28,4

Tabela 1. Izveštaj o zapošljavanju za godine 2012 - 2020.¹⁷

Zakoni koji uključuju ovaj cilj

Zakon o šemi socijalne pomoći na Kosovu

Zakon o radu

Sektorska strategija 2018-2022.

Zakon o državnim penzijskim planovima

Nacionalna strategija za imovinska prava na Kosovu 2016.

¹⁴ Nezaposlenost i stopa nezaposlenosti po polu, ASK. Dostupno na: https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata___Labour%20market___Anketa%20e%20Fugis%c3%ab%20Pun%c3%ab%20re___Annual%20labour%20market/tab18.px/table/viewLayout1/

¹⁵ Nestabilno zapošljavanje prema polu, ASK. Dostupno na: https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata___Labour%20market___Anketa%20e%20Fugis%c3%ab%20Pun%c3%ab%20re___Annual%20labour%20market/tab6.px/table/viewLayout1/

¹⁶ Radnici na nesigurnim poslovima su ili samozaposleni bez drugih zaposlenih ili oni koji rade bez plate u porodičnom preduzeću

¹⁷ KAS. „Zaposleni i odnos prema broju stanovnika“. Dostupno na: https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata___Labour%20market___Anketa%20e%20Fugis%c3%ab%20Pun%c3%ab%20re___Annual%20labour%20market/tab2.px/table/viewLayout1/

Glavni izazovi

- Kao što je gore pomenuto, Kosovo ima nizak procenat zaposlenog stanovništva. Prema prikazanoj tabeli može se videti da je 2020. godina imala za 1,7% nižu stopu zaposlenosti nego 2019. Stopa zaposlenosti je bila veća za muškarce (42,8%) nego za žene (14,1%).¹⁸
- Podaci o nezaposlenosti na Kosovu ne odražavaju 100% stvarnu situaciju, zbog neformalne ekonomije ili rada „na crno“. Ovo je još jedno pitanje koje treba rešiti u narednim godinama.
- Stopa zaposlenosti po starosnim grupama bila je najviša kod lica starosti između 35-44 godine (38,2%), a najniža kod mladih (15-24 godine) (11,4%).¹⁹ To pokazuje da postoji visoka stopa nezaposlenosti među mladima, što onda rezultira migracijom ove starosne grupe.
- Problem sa kojim se mladi na Kosovu danas suočavaju je to što se veštine potrebne na tržištu rada ne odražavaju u veštinama koje se predaju u školama ili na univerzitetima. Ovo zahteva dubinske reforme u oblasti obrazovanja.

Dalji koraci

- Izvršiti reforme u oblasti obrazovanja u cilju podizanja kapaciteta ljudi u radnoj snazi. Da bismo zadovoljili zahteve poslodavaca naš obrazovni sistem mora da bude orijentisan prema veštinama koje se traže na tržištu.
- Da se usvoji zakon o platama kojim se reguliše sistem plata. Usvajanje ovog zakona donosi i ravnopravnost radnika u privatnom i javnom sektoru.
- Podrška za osobe sa invaliditetom da obezbede posao kako bi se postigla inkluzivnost.
- Izrada Nacionalne strategije zapošljavanja kako bi se rešavali problemi u oblasti zapošljavanja i da bi se odredio način kojim će se Kosovo boriti protiv nezaposlenosti.
- Lokalne institucije bi trebalo da povećaju saradnju sa privrednim subjektima kako bi stvorile mogućnosti za zapošljavanje osoba sa invaliditetom.
- Proširiti obuhvat socijalnih šema u zemlji dok se ne dostigne 100%.

¹⁸ „Zaposleni i odnos prema broju stanovnika“ KAS. Dostupno na: https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata__Labour%20market__Anketa%20e%20Fuqis%c3%ab%20Pun%c3%abtore__Annual%20labour%20market/tab2.px/table/tableViewLayout1/

¹⁹ Ibid.

COR 2: NULA GLADNIH

Uklanjanje gladi, postizanje sigurnosti hrane i poboljšanje ishrane i promovisanje održive poljoprivrede

Evaluacija ciljeva

2.A Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo u bruto domaćem proizvodu (BDP) ukupno čine 6,9%.²⁰ U 2020. godini subvencije su dostigle vrednost od 67,05 miliona. €, od čega je oko 62% bilo za poljoprivredne kulture uključujući vino, sadnice kao i premije osiguranja, dok je 38% bilo za sektor stočarstva.²¹

2.B Prema Zelenom izveštaju, učešće poljoprivrede u ukupnom izvozu tokom 2020. godine dostiglo je najveću vrednost od 39,5%.

Opšte stanje

Istorijski gledano, Kosovo je okarakterisano glađu kao posledicom siromaštva. „Procenjeno je da je 1999. godine na Kosovu 11.000 dece starije od 5 godina bilo akutno neuhranjeno, a oko 17.000 njih bi bilo pogođeno zaostajanjem u razvoju. Preko 5% ispitanih majki imalo je BMI ispod 18,5, a više od 10% je bilo gojazno. U istom izveštaju je navedeno da je „58% dece bilo anemično“. Ova statistika predstavlja značajnu prepreku za razvoj

zemlje.²²

U julu 2022. MONT je objavio Vodič za planiranje ishrane u predškolskim ustanovama, koji pruža ključne informacije o značaju i principima pravilne ishrane u ranom detinjstvu, promoviše zdravu ishranu dece i zdrave navike i daje primere jelovnika prema uzrastu, grupi i godišnjim dobima.²³

Nesigurnost hrane je široko rasprostranjena. Pored nedostatka doslednog pristupa hrani, ljudima je još teže da pronađu hranu sa odgovarajućom nutritivnom vrednošću. Stope gojaznosti i anemije su se povećale zbog nedostatka doslednog pristupa kvalitetnoj hrani. Svetska banka ističe da se „proizvođači hrane suočavaju i sa ogromnim gubicima u kvalitetnoj hrani koja se kvari kako se potrošnja prebacuje na jeftinije proizvode“. Gubitak hranljivih namirnica dodatno doprinosi problemu sigurnosti ishrane i prouzrokuje zdravstvene poremećaje kao što su gojaznost i anemija.

Prema Istraživanju o poljoprivrednim ekonomijama 2021, ukupna korišćena površina poljoprivrednog zemljišta iznosila je 420.326,60 hektara²⁴, gde

²⁰ Struktura bruto domaćeg proizvoda prema ekonomskim aktivnostima 2021, ASK.

²¹ Zeleni izveštaj 2021, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja

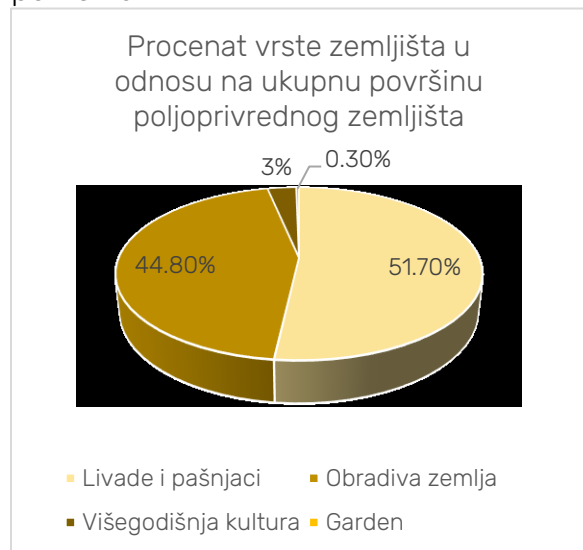
²² The Process of Reducing Hunger in Kosovo, Allyson Reeder. Dostupno ovde: <https://borgenproject.org/the-process-of-reducing-hunger-in-kosovo/>

²³ Planiranje ishrane u predškolskim ustanovama, Ministarstvo prosvete, nauke, tehnologije i inovacija. Dostupno ovde: https://masht.rks-gov.net/planifikimi-i-ushqyerjes-ne-institucionet-parashkolllore/?fs=e&s=cl&fbclid=IwAR2iTUXPXMtnVpdT6kOb9tPJCUsN3ZGiTuwpYz-_YS4gvFgPOztiRCHZYM0

²⁴ Istraživanje poljoprivrednih ekonomija 2021, ASK. Dostupno na: <https://ask.rks-gov.net/media/6907/anketa-e-ekonomive-bujq%C3%ABsore-2021.pdf>

najveći deo čine livade i pašnjaci (uključujući i zajedničko zemljište) 217 106,91 ha ili 51,65 %.

Kultura koja se najviše sadi na oranicama su žitarice, koje čine 66,1% površine.

Na Kosovu poljoprivreda i prehrambena industrija i dalje imaju značajan doprinos bruto domaćem proizvodu (BDP). Procenjeno je da će poljoprivreda,

šumarstvo i ribarstvo krajem 2021. godine doprineti BDP-u sa 550.948.000 evra²⁵, ova aktivnost je bila četvrti najveći doprinos BDP-u.

Prema statističkom godišnjaku za 2022. koji je objavio KAS, stopa zaposlenosti u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu iznosila je 4,8% u 2020. godini, što je za 0,4% manje nego u prethodnoj godini. Ali, izvoz je prošao pozitivan trend rasta od 2011-2021, biljni proizvodi sa 12,7 miliona evra na 31,9 miliona evra, gotova hrana, pića, alkoholna pića i duvan sa 12,9 miliona evra na 57,7 miliona evra.²⁶ Kosovo je postiglo napredak u razvoju svoje IT infrastrukture za kontrolu bezbednosti hrane i sistema upravljanja laboratorijskim informacijama.²⁷ Potrebno je uložiti dalje napore da se postigne harmonizacija zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU kako bi se osigurala implementacija zakona o bezbednosti hrane i fitosanitarnog zakonodavstva.

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o sredstvima za zaštitu bilja

Zakon o hrani

Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda

Veterinarski zakon

Zakon o poljoprivrednoj inspekciji

Zakon o organskoj poljoprivredi

Zakon o stočarstvu u Kosovu

Zakon o ribarstvu i akvakulturi

Glavni izazovi

- Nedostatak administrativnih kapaciteta za procenu, praćenje i računovodstvo u okviru Agencije za razvoj poljoprivrede i dalje ostaje izazov koji se mora

²⁵ Bruto domaći proizvod 2008 - 2021, ASK. Dostupno na: <https://ask.rks-gov.net/media/7027/bpv-2008-2021finali.pdf>

²⁶ Statistika spoljne trgovine (SST), 2021.

²⁷ EK, Izveštaj o Kosovu 2021.

prevazići.

- Obradivo poljoprivredno zemljište je fragmentirano i uglavnom postoje male farme, što stvara poteškoće za identifikaciju zemljišnih parcela.
- Različiti vladini programi za poljoprivredu i ruralni razvoj povećali su podršku malim poljoprivrednicima, ali praćenje grantova i njihovih rezultata i dalje zaostaje.
- Veoma uznemirujuća na Kosovu je degradacija poljoprivrednog zemljišta koje se gubi uglavnom zbog izgradnje. Kosovo gubi svake godine od 500 do oko 1.000 hektara zemlje, bilo zbog stambene izgradnje ili čak zbog izgradnje raznih puteva.

Dalji koraci

- Stvaranje lokalne agencije za organsku poljoprivredu.
- Izrada strategije i akcionog plana od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja za očuvanje poljoprivrednog zemljišta od degradacije.
- Kreiranje strategije održivog upravljanja zemljišnim sistemom.
- Implementacija integrisanog sistema kontrole hrane.

COR 3: DOBRO ZDRAVLJE I DOBROBIT

Obezbeđivanje zdravog života i promovisanje blagostanja za sve u svim uzrastima

Evaluacija ciljeva

3.2 Kosovo stoji veoma dobro u odnosu na cilj za međunarodnu stopu smrtnosti. Na Kosovu je tokom 2020. godine bilo ukupno 85 umrle dece mlađe od 5 godina ili 3,7 umrlih na 1000 rođenih i 55 neonatalnih smrti, odnosno 2,5 umrlih na 1000 rođenih.

3.3 Na Kosovu se broj slučajeva tuberkuloze smanjio sa 1,776 u 2000. na 441 u 2020. Što se tiče broja ljudi zaraženih hepatitisom B, zabeležen je samo jedan smrtni slučaj.

3.4 Broj samoubistava u 2019. godini dostigao je 39.

3.6 Broj smrtnih slučajeva uzrokovanih povredama u saobraćaju na Kosovu tokom 2020. godine je smanjen u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini registrovano je 60 poginulih na milion stanovnika, dok je u 2020. ovaj broj pao na 43 poginula na milion stanovnika.

3.7 Porođaji u adolescenciji, od 10 do 19 godina za 2020. godinu su relativno malobrojni na Kosovu, 0,24, dok je za 2021. ova stopa porasla na 0,25.

3.9 Stopa smrtnosti koja se može pripisati zagađenju vazduha na Kosovu

tokom 2021. godine bila je 12,1%.²⁸

3.A Upotreba duvana među starijima od 16 godina na Kosovu poslednji put je merena 2017. godine i ustanovljeno je da su 16% stanovništva pušači.²⁹

Opšte stanje

Potrebe građana za efikasnim i sveobuhvatnim zdravstvenim sistemom se stalno povećavaju, a to povećava potrebu za boljom zdravstvenom politikom i izgradnjom kapaciteta u zdravstvenim ustanovama. U Univerzitetском kliničkom centru Kosova (UKCK) postoji ukupno 36 klinika i 3 441 zaposlenih. Međutim, tokom krize zbog pandemije COVID-19, dve od najčešćih pritužbi građana na medicinske usluge bile su nedostatak medicinskog osoblja na radnom mestu i nefunkcionisanje pojedinih CPM, APM i pojedinih zdravstvenih službi u ambulantama.

Prosečan životni vek na Kosovu za 2011. godinu kada je poslednji put rađen popis stanovništva, procenjen je na 76,7 godina, za muškarce 74,1 godinu, dok za žene 79,4 godine.³⁰

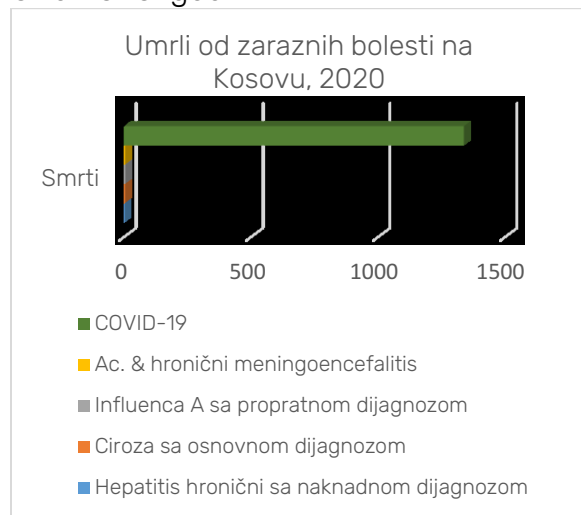
Značajno poboljšanje je primećeno u smanjenju stope mortaliteta mladih od 5 godina, gde je broj umrlih smanjen sa 274 u 2019. na 212. Ali, neonatalni mortalitet je povećan za 40,3%. U 2019.

²⁸ Godišnji izveštaj o vazduhu 2021, AMMK

²⁹ ASK, Istraživanje o budžetu domaćinstava, Potrošnja domaćinstava na Kosovu 2017.

³⁰ Statistički godišnjak Republike Kosovo 2016, Kosovska agencija za statistiku.

godini registrovana su 2 slučaja umrlih od trudnoće, ili porođaja. Kao posledica mentalnih i bihevioralnih bolesti, u istoj godini je zabeleženo 12 slučajeva smrti.³¹ Što se tiče broja samoubistava, postoji trend rasta sa 27 u 2018. na 39 u 2019.³² Takođe je došlo i do zadovoljavajućeg smanjenja stope smrtnosti od povreda u saobraćaju, koja je pala sa 113 u 2019. na 81 u 2020. godini.³³

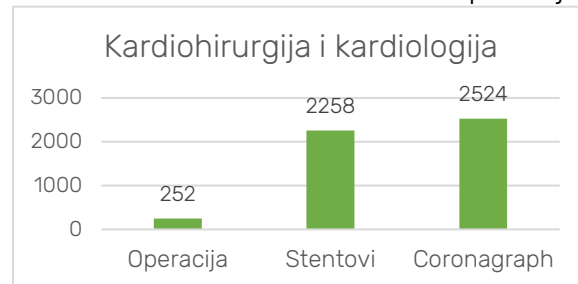

Broj umrlih od zaraznih bolesti tokom 2020. godine je 1344, pri čemu dominiraju umrli od COVID-19.

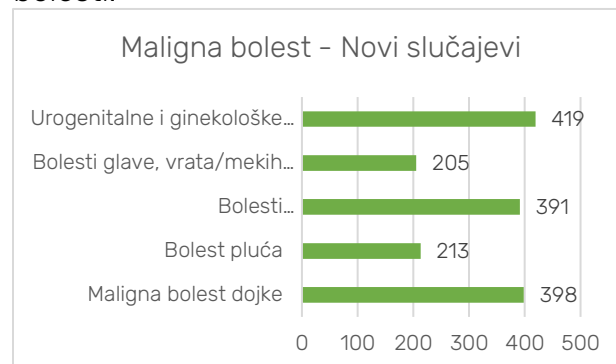
Prema sektorskoj zdravstvenoj strategiji kao rezultat mlade populacije na Kosovu, opšte zdravstveno stanje stanovništva se smatra dobrim, sa niskim faktorima rizika u pogledu upotrebe alkohola, zadovoljavajuće potrošnje voća i fizičke aktivnosti. Takođe, procenat stanovništva obuhvaćenog svim vakcinama uključenim u nacionalni program tokom 2011-2016. godine je uvek bio preko 94%.

U Klinici za kardiologiju i invazivnu

kardiologiju urađene su 2.524 koronografije, dok je u ovoj klinici postavljeno i 1.450 stentova i urađene su 252 kardio-hirurške operacije.

U Klinici za onkologiju prikazano je 1626 pacijenata kao novih obolelih. Među njima je 398 slučajeva malignih bolesti dojke, 213 slučajeva bolesti pluća, 391 slučajeva bolesti gastrointestinalnog trakta, 419 slučajeva urinarno-genitalnih i ginekoloških bolesti i 205 drugih bolesti glave, vrata, mekih tkiva, CNS i drugih bolesti.³⁴

Kvalitet vazduha na Kosovu tokom 2021. godine beleži u proseku indeks kvaliteta vazduha 56. PM2,5 čestice tokom ove godine bile su 2,9 puta više koncentrisane od vrednosti koju preporučuje SZO.³⁵ Na Kosovu nema podataka o umrlima zbog zagađenja vazduha, ali je regionalni prosek 35,95 na 100.000 stanovnika.³⁶

³¹ Statistika umrlih, KAS. Dostupno na: <https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/>

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Izveštaj o radu za ŠSKUK, 2021. Dostupno na: <https://shskukadmin.rks-gov.net/Medias/PDF->

<https://www.iqair.com/kosovo>

³⁵ Kvalitet vazduha na Kosovu, IQAir. Dostupno na: <https://www.iqair.com/kosovo>

³⁶ Međunarodni podaci i ekonomske analize, USAID. Dostupno na:

<https://idea.usaid.gov/cd/kosovo/environment-and-global-climate-change>

Zakoni koji sadrže ovaj cilj

Zakon o
sanitarnoj
inspekciji
Kosova

Zakon o
zdravstvu

Zakon o
zdravstvenom
osiguranju

Zakon o
Crvenom
krstu
Kosova

Zakon o
javnom
zdravlju

Zakon o
mentalnom
zdravlju

Glavni izazovi

- Jedan od glavnih izazova sa kojim se suočava javni zdravstveni sistem Kosova je nedostatak opreme u kliničkim centrima, kao i nedostatak medicinskog osoblja u ruralnim oblastima. Unapređenje infrastrukture kliničkih objekata kao i nabavka nove medicinske opreme trebalo bi da budu na listi prioriteta ustanova relevantnih za oblast zdravstva.
- Drugi izazov sa kojim se zdravstveni sektor suočava je povećanje neonatalnog mortaliteta, što je posledica različitih faktora.
- Zdravstveni problemi koji se odnose na faktore životne sredine su takođe brojni. Visoka zagađenost vazduha, kao jedan od najvećih izazova zagađenja, uzrok je mnogih bolesti, posebno respiratornog sistema.

Sledeći koraci

- Zdravstvene ustanove treba da uzmu u obzir potrebu da se poboljšaju tehnički aspekti bolnica kao i proces nege.
- Dalja modernizacija zdravstvenog sistema preko platforme e-Kosova.
- Izrada nove strategije zdravstvenog sektora, koja će biti pripremljena u duhu Ciljeva održivog razvoja.
- U okviru modernizacije zdravstvenog sistema treba sprovesti obuku javnog zdravstvenog osoblja za njihovu stručnu pripremu za nove metode komunikacije lekar-pacijent i korišćenje najsavremenije zdravstvene opreme.
- Istovremeno treba povećati broj zdravstvenog osoblja i pojačati nabavku opreme u ruralnim područjima.

COR 4: KVALITETNO OBRAZOVANJE

Pružanje inkluzivnog i pravičnog kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti doživotnog učenja za sve

Evaluacija ciljeva

4.2 Zbog nedostatka tačnih podataka o statistici stanovništva, teško je odrediti nivo učešća dece u školovanju. Broj dece registrovane u vrtićima i predškolskim ustanovama tokom 2021/2022. godine je 32.397.³⁷

4.3 Učešće mladih i odraslih u obrazovanju i obuci pokazuje jaz između muškaraca i žena, sa većim učešćem muškaraca, dok u upisu u visoko obrazovanje žene dominiraju u odnosu na muškarce.³⁸

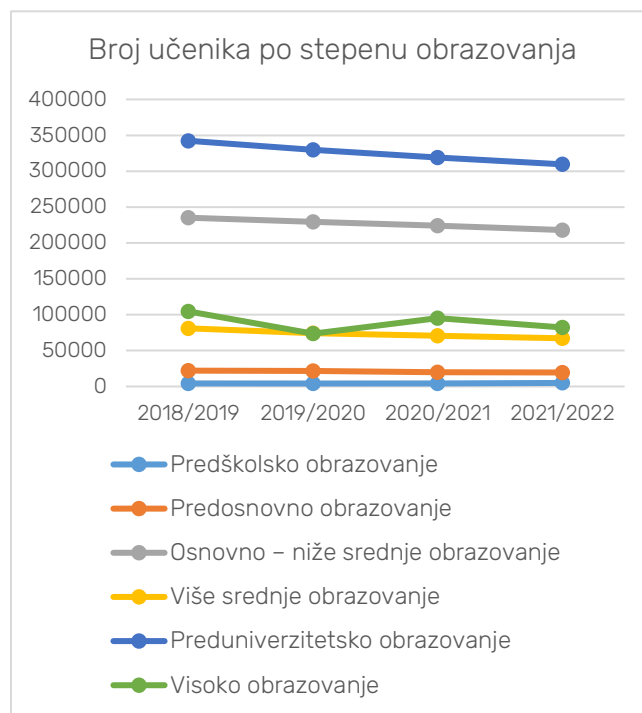
4.5 Indeks rodne ravnopravnosti tokom 2021. godine je povećan na predškolskom, osnovnom, nižem srednjem i višem srednjem nivou.

4.C Kadrovski resursi u pogledu broja nastavnika u odnosu na broj studenata smanjeni su od školske 2019/2020.³⁹

Opšte stanje

Na Kosovu sva deca imaju mogućnost besplatnog osnovnog i srednjeg obrazovanja, jer su ova dva nivoa obavezna, dok predškolski i fakultetski nivo nisu obavezni, te nisu ni besplatni. Broj dece u osnovnom i predškolskom obrazovanju u periodu 2020/2021. je smanjen u odnosu na prethodnu godinu, dok je tokom 2021/2022. ovaj broj

povećan. Smanjenje broja učenika primećeno je i na ostalim nivoima obrazovanja, dok u univerzitetskom obrazovanju u školskoj 2020/21. nije došlo do povećanja broja studenata, ali su u školskoj 2020/2021. ubrojani svi

privatni fakulteti, što je uticalo da broj studenata bude veći u odnosu na prethodnu, 2019/2020. godinu, kada je zbog situacije sa COVID 19 bilo prijavljeno samo 9 privatnih fakulteta. Dakle, možemo reći da je došlo do uračunavanja broja studenata sa svih javnih univerziteta i privatnih fakulteta, a ne da je bilo povećanja broja

³⁷ Statistika obrazovanja, KAS.

³⁸ Ibid.

³⁹ MONT, Godišnji statistički izveštaj sa obrazovnim indikatorima 2020/21.

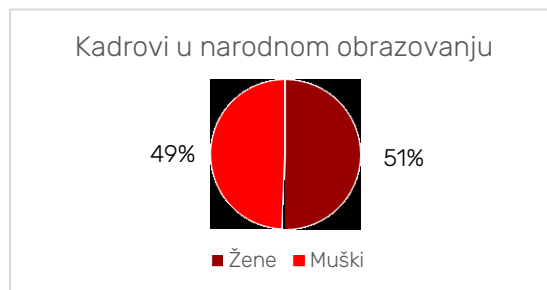
studenta.

Prema PISA testu Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), Kosovo u pogledu rezultata ne pokazuje napredak. U 2015. godini Kosovo je rangirano na poslednjih 5 mesta u tabeli rezultata PISA. Ocenjivanje je vršeno u oblastima čitanja, matematike i prirodnih nauka. U 2018. godini rezultati su bili niži u odnosu na 2015. godinu u nauci. Na drugim poljima su se poboljšali. Ovi nezadovoljavajući rezultati privukli su pažnju relevantnih institucija u oblasti obrazovanja. Strateški plan obrazovanja 2017–2021. u cilju 3 (Osiguranje kvaliteta) bavi se ovim pitanjem. Ovaj cilj vidi PISA test kao alat za poboljšanje kvaliteta jer „*pruža sistematske informacije o anomalijama sistema i nastavnog plana i programa*“. Pozitivan fenomen koji je primećen na Kosovu jeste zadovoljstvo učenika životom. Prema izveštaju OECD-a PISA 2018, 82% učenika (OECD prosek: 67%) izjavilo je da je zadovoljno svojim životom.

Stopa zaposlenosti mladih je smanjena od 2019. do 2020. godine, ovo smanjenje se može pripisati pandemiji

COVID-19.

U pogledu rodne ravnopravnosti, prema statistikama, Kosovo stoji prilično dobro. Osoblje javnog obrazovanja je podeljeno na 49% muškaraca i 51% žena⁴⁰. Učenici različitih obrazovnih nivoa su u proseku

51,6% muških i 48,4% ženskih.⁴¹

Oblast obrazovanja je takođe uključena u ciljeve Paketa za ekonomski preporod. Mera 1.5 ovog paketa „Obuka i zapošljavanje u IT“ izdvojila je milion (1.000.000) evra za subvencionisanje stipendija za devojčice u oblasti STEM (nauka, tehnologija, inženjering i matematika) i milion (1.000.000) evra za obuku mladih diplomaca u oblasti IT.⁴² Ova mera ima za cilj da podrži obrazovanje mladih talenata u oblasti IT-a kako bi imali okvir za digitalnu budućnost zemlje.

⁴⁰ Osoblje u javnom obrazovanju, KAS. Dostupno na: https://askdata.rks.gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata_Education_09%20Annex/edu38.px/table/tableViewLayout1/

⁴¹ Broj učenika po polu, KAS. Dostupno na: https://askdata.rks.gov.net/pxweb/sq/ASKdata/ASKdata_Education_09%20Annex/ars2.px/table/tableViewLayout1/

⁴² Vesti iz Ministarstva finansija. Dostupno na: <https://mf.rks.gov.net/Page.aspx?id=1,2,1130>

Zakoni koji sadrže ovaj cilj

Zakon o naučnim inovacijama i transferu znanja i tehnologije

Zakon o državnoj maturi

Zakon o istraživačko-naučnoj delatnosti

Zakon o kvalifikacijama

Zakon o visokom obrazovanju

Zakon o obrazovanju i osposobljavanju odraslih

Glavni izazovi

- Prvi izazov sa kojim se suočava obrazovni sistem na Kosovu je inkluzivnost. Nažalost, imamo nizak stepen uključenosti dece iz marginalizovanih grupa i iz grupa dece sa posebnim potrebama. Ovo je prvenstveno zbog činjenice da se kreiranje politike ne zasniva na statističkim podacima iz oblasti obrazovanja. Neophodno je znati tačan broj dece iz dve navedene grupe da bi se kreirale politike koje obuhvataju njihove potrebe.
- Drugi izazov je kvalitet obrazovanja. Ovaj problem je privukao još veću pažnju nakon rezultata PISA testa. Nizak učinak Kosova u ovom testu pokazao je suštinsku potrebu za reformama u obrazovnom sistemu. Ove reforme zahtevaju preispitivanje nastavnika, nastavnih materijala, nastavnih metoda itd.
- Još jedna stvar koja koči povećanje kvaliteta obrazovanja jeste pristup adekvatnim udžbenicima, računarima i laboratorijama u školama. Iako su neke škole opremljene laboratorijama i kompjuterima, njihov broj je mali.
- Takođe, pristup tehnološkim uređajima i njihova integracija u nastavne procese nije na dovoljnom nivou jer značajan broj nastavnika ima poteškoća u korišćenju tehnologije tokom nastave. Iako nemamo konkretne podatke o tome koliki je to broj, ipak je zabrinjavajuće što se kriterijum poznavanja svakodnevne tehnološke opreme ne primenjuje ni u slučajevima zapošljavanja novih nastavnika, pa čak ni u ocenjivanju i vrednovanju postojećih nastavnika.

Sledeći koraci

- Unapređenje infrastrukture obrazovnih ustanova kako bi se podstakla inkluzija učenika i studenata sa posebnim potrebama i što je više moguće smanjile nejednakosti.
- Povećanje broja nastavnika/asistenta za obrazovanje dece sa posebnim potrebama.
- Podizanje kapaciteta inspektora, direktora i koordinatora za osiguranje kvaliteta, u cilju praćenja rada nastavnika i njihovih potreba za profesionalnim

usavršavanjem.

- Podizanje kapaciteta nastavnika je ključno za povećanje kvaliteta obrazovanja na Kosovu. Sa razvojem tehnologije mora se promeniti i organizacija časa, a za to je potrebno osoblje koje je prošlo prikladnu obuku.
- Sistem plata zasnovan na sistemu karijere nastavnika treba da se promeni u sistem plata zasnovan na učinku nastavnika.
- Povećana koordinacija između MONT-a, Saveta za obrazovanje i stručno osposobljavanje odraslih, Državnog saveta za licenciranje nastavnika i stručnih škola.

COR 5: RODNA RAVNOPRAVNOST

Postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i devojaka

Evaluacija ciljeva

5.2 Broj slučajeva fizičkog i seksualnog nasilja u 2021. godini na Kosovu je porastao, povećavši broj žena žrtava koje su prijavile nasilje u porodici na 2432, što je povećanje od 17,54%⁴³

5.3 Brakovi maloletnika su pojava koja je prisutna na Kosovu, a 2021. godine, prema KAS, registrovano je 975 brakova mladih između 16 i 19 godina.

5.5 Od rata na Kosovu, broj žena na državnim pozicijama je počeo da raste, ali u odnosu na broj muškaraca, taj procenat ima mnogo prostora za poboljšanje. Trenutno imamo 6 žena na različitim državnim pozicijama.

5.6 Prava na univerzalni pristup reproduktivnom zdravlju i pravo na informacije o seksualnom zdravlju garantovana su Zakonom o reproduktivnom zdravlju.

Opšte stanje

Pitanje rodne ravnopravnosti na Kosovu se rešava na različitim nivoima, od Ustava do relevantnih zakona. Zakon o rodnoj ravnopravnosti garantuje, štiti i promovise ravnopravnost polova. Kosovo je napravilo korak dalje usvajanjem paketa zakona o ljudskim pravima, koji je stupio na snagu u julu 2015. Skupština Kosova ima i Komisiju za

ljudska prava, ravnopravnost polova i nestala lica, žrtve seksualnog nasilja iz rata i peticije, koja ispituje sva pitanja vezana za praćenje i sprovođenje principa rodne ravnopravnosti kroz zakonodavstvo. Drugo telo koje se isključivo bavi pitanjem rodne ravnopravnosti je Agencija za ravnopravnost polova pri kabinetu predsednika Vlade, koja je zadužena za „promovisanje, zaštitu i unapređenje ravnopravnog učešća žena i muškaraca u svim sferama političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog života na Kosovu“.

U maju 2020. usvojen je Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020–2024. Opšti strateški cilj Programa za rodnu ravnopravnost Kosova jeste da rodna ravnopravnost bude u fokusu politika, procedura i programa Vlade, agencija i civilnog društva. Vlada je 26. januara 2022. godine usvojila Nacionalnu strategiju Republike Kosovo za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022–2026, kao i njen Akcioni plan. Ovo pitanje je takođe obrađeno u okviru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Krivičnog zakonika i Zakona o ravnopravnosti polova.

Uprkos postojanju i unapređenju pravne prakse koja promovise ravnopravnost, trenutna situacija je u praksi drugačija. Patrijarhalni rodni obrasci su i dalje dominantni, iako su počeli da blede

⁴³ Godišnji izveštaj o radu kosovske policije 2021.

nakon 2008. godine. Sve je veći trend biranja žena za poslanice bez rodni kvota. Ali, uprkos poboljšanjima, žene su i dalje nedovoljno zastupljene na rukovodećim pozicijama. Na mestu premijera nikada nije bila žena, a od 2008. godine žene su nedovoljno zastupljene i kao ministri i zamenici ministara (samo 20%). Takođe, žene su ostavljene po strani i u dijalogu sa Srbijom, kao eksperti i u javnim konsultacijama. Samo 26% službenika u misijama u inostranstvu su žene.⁴⁴

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u skupštinama opština (35%) i parlamentu (32%); kao državne službenice na visokim pozicijama odlučivanja na opštinskom nivou (20%) i na nacionalnom nivou (27%), kao i u dijalogu i pregovorima sa drugim državama. Ako pogledamo odnos polova kod studenata na državnim i privatnim univerzitetima, primećujemo da je broj studentkinja veći, ali suprotno se dešava u ruralnim sredinama, gde je broj žena koje su napustile studije veći nego

muškaraca.

Izveštaj o nejednakostima se takođe primećuje i kod radne snage. Stopa učešća u radnoj snazi tokom 2020. godine iznosila je ukupno 38,3%, od čega 56% muškaraca i 20,8% žena. Takođe, stopa zaposlenosti je niža među ženama. Tokom 2020. godine ukupna stopa zaposlenosti iznosila je 28,4%, pri čemu su muškarci bili 42,8%, a žene 14,1%. Stopa nezaposlenosti za žene iznosila je 32,3%, dok je za muškarce iznosila 23,5%. Oblasti privrede u kojima dominira ženski rod su: finansijske delatnosti i delatnosti osiguranja, stručne, naučne i tehničke delatnosti, administrativne i pomoćne delatnosti, obrazovanje, zdravlje ljudi i delatnost socijalnog rada. Iz ovoga shvatamo da su žene uglavnom zaposlene u delatnostima tercijarne privrede (usluge).⁴⁵ Uprkos poboljšanjima, žene i dalje poseduju znatno manje imovine (17% imovine) od muškaraca, što u kombinaciji sa drugim društvenim faktorima podriva učešće žena u formalnoj radnoj snazi.⁴⁶ U vlasništvu preduzeća, žene predstavljaju 21,9% vlasnika, dok su muškarci vlasnici 73,15% preduzeća.⁴⁷

Zabrinjava i broj slučajeva žrtava nasilja u porodici, gde su većina žrtava žene. Tokom 2019. godine, prema podacima Kosovske policije, od ukupno 1.978 žrtava koje su prijavile nasilje u porodici, 1.593 su bile žene, a 385 muškarci.⁴⁸

⁴⁴ Kratak rodni profil Kosova, Ženska mreža Kosova.

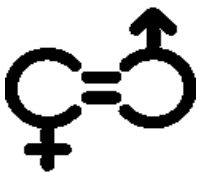
⁴⁵ Anкета o radnoj snazi 2020, KAS.

⁴⁶ Rodna analiza Kosova 2018, Ženska mreža Kosova.

⁴⁷ Statistički repertoar preduzeća, KAS.

⁴⁸ Nacionalna strategija zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022 – 2026.

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o rodnoj ravnopravnosti

Zakon o zaštiti od diskriminacije

Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022 - 2026.

Krivični zakonik

Zakon o reproduktivnom zdravlju

Glavni izazovi

- Ključni faktor koji doprinosi niskom učešću žena u radnoj snazi jesu odgovornosti za negu, prvenstveno brigu o deci. Odgovornost za brigu o deci obično pada na majke, što im otežava ulazak na tržište rada.
- Socijalno-kulturne ograničenosti i ograničen pristup finansijama takođe predstavljaju prepreku za razvoj žena. Tradicionalno, žene na Kosovu retko su uživale u imovini nasleđenoj od svojih roditelja, što je stvorilo značajan nedostatak u njihovoj ekonomskoj situaciji.
- Pojava koja direktno krši ljudska prava uopšte, a posebno prava žena, jeste nasilje u porodici. Institucionalna reakcija u ovim slučajevima i dalje je slaba, što destimuliše građane da prijave slučajeve nasilja u porodici. Problemi sa odgovorom institucija leže u pitanjima kao što su: odloženo reagovanje na optužbe, retko zatvaranje počinitelaca i blage kazne.
- Još jedna rodno zasnovana briga je pitanje zdravlja i pristupa zdravstvenim uslugama. U nedostatku adekvatne nege, savetodavnih i obrazovnih usluga, kao i kao rezultat patrijarhalnih normi u porodici, adolescentkinje često ne nailaze na adekvatnu podršku kada su u pitanju bolesti koje se tiču njihovog reproduktivnog zdravlja. Prema proceni izvršenoj za izradu Sektorske zdravstvene strategije 2017-2021, kod devojčica i žena uzrasta 15-49 godina, najveća stopa morbiditeta bila je za bolesti urinarno-genitalnog sistema sa 10,9%. Nažalost, postoji i nedostatak specijalizovanih zdravstvenih usluga za žrtve seksualnog nasilja, bilo da su muškarci ili žene.

Dalji koraci

- Podići svest o pravima žena i podržati žrtve za opcije izvan nasilja u porodici.
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije treba da uspostavi procedure koje će obezbediti da sva deca završe obavezno osnovno i niže srednje obrazovanje.
- Podizanje specifične socijalne pomoći za obrazovanje. Obaveze kao što su prevoz, uniforme ili knjige mogu postati teret za porodice u nemaštini. Država

treba da radi na subvencionisanju ovih obaveza kako bi se ublažio finansijski efekat na ugrožene grupe.

- Povećano finansiranje skloništa za žrtve porodičnog nasilja. Pošto na Kosovu ne postoji državno sklonište za žrtve nasilja, vlada bi trebalo da poveća sredstva za nevladine organizacije koje pružaju ovu uslugu.
- Jaz u platama između žena i muškaraca je globalni problem, uključujući i Kosovo. Naša zemlja treba da napravi Indeks rodne ravnopravnosti za plate, kako bi rešila ovo pitanje.

COR 6: ČISTA VODA I KANALIZACIJA

Obezbeđivanje pristupa vodosnabdevanju i kanalizaciji za sve

Evaluacija ciljeva

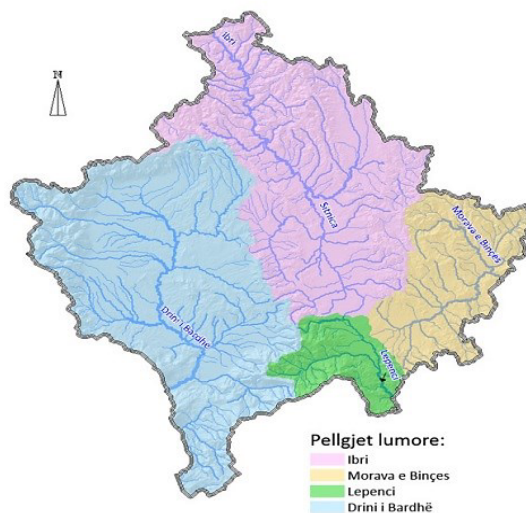
6.1 Pristup pijaćoj vodi na Kosovu je prilično sveobuhvatan, tako da pokriva 96,84% stanovništva vodom kojom se bezbedno upravlja.

Opšte stanje

Kosovo ima ukupno 8 glavnih reka (sa njihovim pritokama) i 4 velika jezera (postoji i nekoliko drugih jezera, ali zbog male površine ih KAS ne računa). Beli Drim ima najveću dužinu u kilometrima na teritoriji Kosova sa 122 km, dok je Prizrenska Bistrica najkraća sa 31 km.⁴⁹ Hidrografija vodotoka Kosova je podeljena na 4 rečna sliva: Beli Drim, Binačka Morava, Lepenac i Ibar. Reke Kosova teku u 3 sliva: Crno more, Jadransko more i Egejsko more. U 2003. godini izgrađene su 22 merne stanice duž reka na kojima se vrše kontinuirana merenja zapremine vode, uključujući i fizičko-hemijske parametre reka. Ovo merenje se vrši pomoću digitalnih senzora. Da bi se podmirile potrebe građana za vodom za piće, navodnjavanjem, ribolovom, turizmom i za proizvodnju električne energije, u izgrađene su brane ili rezervoari za prikupljanje vode iz potoka i reka. Ovi rezervoari su: Gazivode, Pridvorci, Batlava, Badovac, Livoč i Radonić. Što

se tiče podzemnih voda, one se ne eksploatišu na državnom nivou. To znači da se njihova eksploatacija uglavnom vrši na individualnom nivou, kroz bunare i izvore. Kosovo ima i izvore termalnih voda, od kojih su poznata Pečka, Klokotska, Banjska, koje služe kao terme za lečenje. U 2021. godini, oko 96,88% stanovništva Kosova se snabdeva vodom preko javnog sistema kojim upravljaju regionalna vodovodna preduzeća, dok 3,16% stanovništva

Harta e pellgjeve lumore në Kosovë

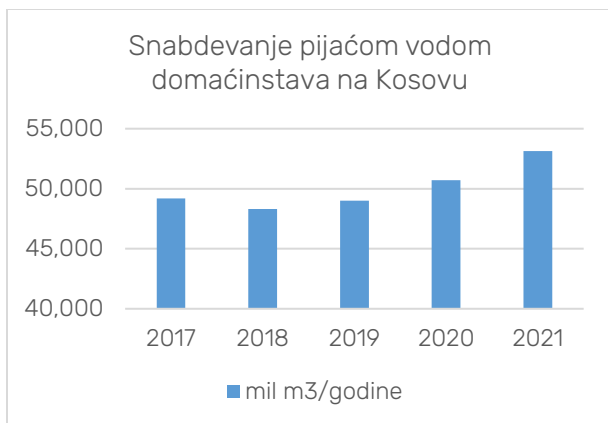

Burimi:ASK, Hartografi

uopšte nije imalo pristup javnim uslugama vodosnabdevanja.⁵⁰

⁴⁹ Kratak pregled vodnih resursa Republike Kosova 2020, Regionalna uprava za rečne slivove.

⁵⁰ Statistika voda na Kosovu 2021, KAS.

Količina potrošene vode u m³ po stanovniku u domaćinstvima koja se prate u javnom sistemu, u 2020. godini

iznosila je: 2,54 m³ mesečno i 0,08 m³ dnevno. Preračunato u litrima, iznosilo je: 84,67 litara/dan po stanovniku. Prečišćavanje vode na Kosovu vrši se samo u postrojenju za otpadne vode u Srbici. Otpadne vode u drugim opštinama Kosova se ispuštaju direktno u reke, što u velikoj meri utiče na zagađenje površinskih voda u zemlji. Za postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda koja su u izgradnji u drugim opštinama još uvek nema podataka o količini tretiranih otpadnih voda.⁵¹

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o vodama Kosova

Zakon o uređenju vodnih usluga

Propisi Regulatornog organa za vodne usluge

Glavni izazovi

- Još uvek postoje regioni na Kosovu koji pate zbog nedostatka vode i lošeg kvaliteta vode za piće. Relativno velika gustina naseljenosti i tradicionalno navodnjavana poljoprivreda dodatno povećavaju ovaj problem.
- Građani se suočavaju sa toplim i sušnim letima i nedostatkom tretmana kanalizacije. Uzrok ovakvog stanja je nedostatak efikasnog i efektivnog sistema upravljanja vodama.
- Još jedan izazov sa kojim se suočava sektor voda na Kosovu su investicije. Obezbeđivanje održivog i dugoročnog finansiranja investicija u vodoprivrednu infrastrukturu je ključni kriterijum za postizanje usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU za ovaj sektor.

⁵¹ Ibid

- Naredni izazov je prikupljanje novca iz naplate kod vodovodnih preduzeća. Prema Dunavskom vodnom programu, sadašnji nivoi tarifa opterećuju budžete socijalno ugroženih kategorija. Ovo ugrožava finansijsku održivost vodovodnih preduzeća, koja nisu u stanju da naplate račune od 15% stambenih potrošača koji pripadaju tim društvenim kategorijama.

Dalji koraci

- Izgradnja potencijalnih proizvodnih bunara za korišćenje podzemnih voda.
- Razvoj baze podataka za upravljanje dozvolama za vađenje vode i sa podacima o kvalitetu vode.
- Izrada plana upravljanja poplavama, uključujući tu i procenu štete od poplava i strategije/alati za prevenciju poplava.
- Povećana ulaganja za podizanje kapaciteta za poboljšanje kvaliteta vode.

COR 7: POVOLJNA I ČISTA ENERGIJA

Obezbeđivanje pristupačnog, pouzdanog, održivog i modernog snabdevanja energijom za sve

Evaluacija ciljeva

7.1 Ovaj cilj nije problematičan za Kosovo, pošto imamo 100% pokrivenosti stanovništva električnom energijom.

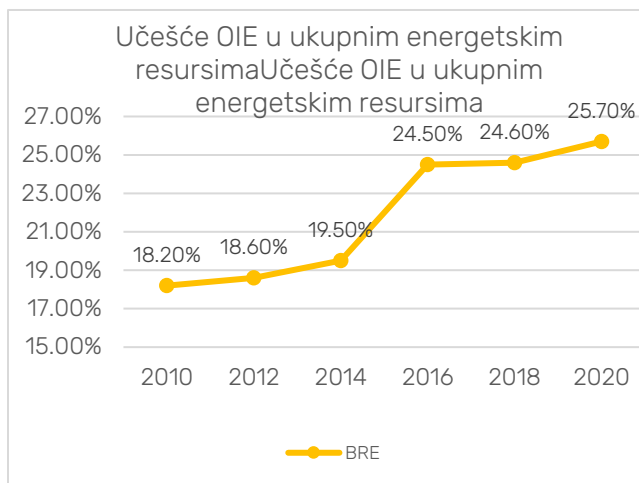
7.2. Učešće obnovljive energije u ukupnom procentu izvora energije, iako je malo, odnosno 7,03%, u rastućem je trendu. Ovaj trend donosi više od privatnih investicija.

7.B Kosovo nije bogato modernom tehnologijom za energetske usluge. Ukupni instalirani kapacitet za proizvodnju obnovljive energije za 2021. godinu je 276 MW.

Opšte stanje

Proizvodnja električne energije na Kosovu skoro u potpunosti zavisi od dve elektrane na lignit: Kosovo A (5 jedinica sa instaliranim 610 MW) i Kosovo B (dve jedinice sa instaliranim 678 MW). Stvarni trenutni kapacitet ovih postrojenja je oko 960 MW⁵² ukupno. Ove dve elektrane se snabdevaju lignitom iz susednih rudnika jugozapadni Sibovac i Sitnica. Kosovo ima veoma velike resurse lignita, sa ukupno 12,5 milijardi tona⁵³ koji se nalaze na petom mestu u svetu.⁵⁴ Velika

upotreba uglja za proizvodnju električne energije učinila je da zemlja mnogo puta ima visok indeks zagađenja vazduha (Indeks kvaliteta vazduha ili AQI). Napredak Kosova u razvoju obnovljive energije bio je ometan dugi niz godina planovima za novu elektranu na lignit od 500 MW - Novo Kosovo - što je skrenulo fokus sa razvoja održivijih oblika energije. Kosovo je član Ugovora o energetske zajednici i stoga ima obaveze koje mora da ispuni. Jedna od ovih obaveza je da će do 2020. godine Kosovo imati 25% svojih energetskih resursa iz obnovljivih izvora energije.⁵⁵ U okviru cilja od 25% OIE, predviđa se da

će prioritet biti hidroelektrane (240 MW),

⁵² Godišnji izveštaj 2021, RUE

⁵³ Odeljenje za energetiku i rudarstvo, Ministarstvo privrede. Dostupno na: <https://me.rks.gov.net/sq/energija-dhe-minierat#.Yt-paXZByM8>

⁵⁴ Mineralne sirovine, Nezavisna komisija za rudnike i minerale. Dostupno na: <https://kosovo->

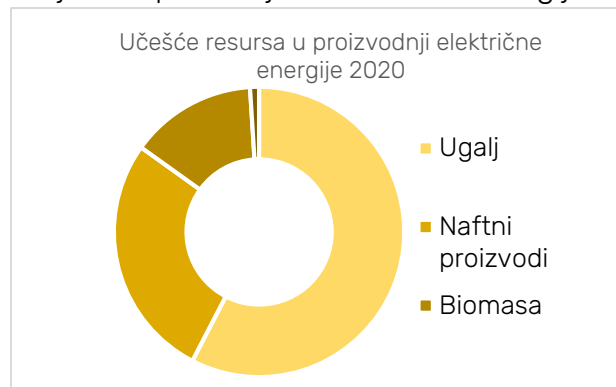
mining.org/resurset-minerale/vendburimet-minerale/

⁵⁵ Nacionalni akcioni plan za obnovljive izvore energije (PKVBRE) 2011-2020.

energija vetra (150 MW), solarna energija (10 MW) i biomasa/biogas (14 MW). U 2020. godini Kosovo je dostiglo cilj od 25% učešća OIE. Za izgradnju novih hidroelektrana mora se izvršiti odgovarajuća analiza ekonomske isplativosti i štete koju te hidroelektrane mogu naneti flori i fauni područja na kojima se grade. U našoj zemlji većina postojećih hidroelektrana su hidroelektrane bez akumulacionih jezera i bez velikih akumulacija, osim HC Ujman. Većina hidroelektrana su male, koje koriste protok vode i duge cevovode.⁵⁶ Glavne hidroelektrane u zemlji su: Ujman (35 MW), Bistrica 1 (8 MW) i Bistrica 2 (7 MW), HC Dečani (9,5 MW), HC Belaja (7,5 MW), HC Brod 1 & 2 (4,7 MW + 1MW), HC Albaniku 2 (4 MW), HC Restelica 1 & 2 (2,4 MW), HC Dikanci (3 MW) itd.⁵⁷ Ali, u poređenju sa susjednim zemljama, kao npr Albanija, Kosovo ima nedovoljan potencijal za proizvodnju električne energije preko hidroelektrana, zbog reljefa i klime. Prema podacima KAS, samo 1% od

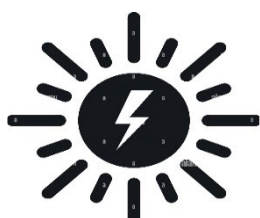
ukupno proizvedenih izvora energije je iz hidroenergije.

Najveću potrošnju električne energije

ima sektor domaćinstava (59%), zatim usluge (21%), industrija (18%) i poljoprivreda (2%). Energija koju troši sektor domaćinstava koristi se za grejanje prostora, klimatizaciju, zagrevanje sanitarne vode, kuvanje, osvetljenje i korišćenje električne opreme za porodične i individualne potrebe. U 2021. godini ukupna potrošnja električne energije iznosila je 486,56 ktoe, što je u odnosu na 2020. godinu povećanje za 17,49%.⁵⁸

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Energetski zakon

Zakon o energetskejoj efikasnosti

Zakon o električnoj energiji

Zakon o toplotnoj energiji

⁵⁶ Hidroelektrane na Kosovu, njihovi stvarni problemi i potencijal, BGF i INDEP

⁵⁷ KOSTT (2018), Instalirani kapaciteti električne energije na Kosovu, (Kapacitet proizvodnih jedinica, Sektor za srednjoročno planiranje)

⁵⁸ Godišnji energetski bilans 2021, KAS

Ciljevi Nacrta energetske strategije Republike Kosovo 2022-2031

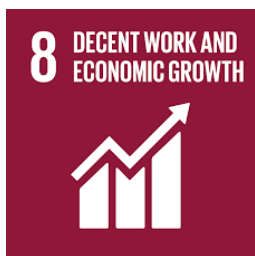

Glavni izazovi

- Zbog velike upotrebe uglja za proizvodnju električne energije, Kosovo ima problem sa zagađenjem vazduha, posebno tokom zimske sezone. Područja sa visokim indeksom zagađenja vazduha su u Kačaniku, Uroševcu, Vučitrnu i Mitrovici. Kvalitet vazduha tokom 2020. godine je ocenjen kao prosečan.
- Iako Kosovo ima velike energetske resurse uglja, snabdevanje električnom energijom nije stabilno. Ovo je rezultat nedostatka ulaganja u izgradnju novih ili unapređenje postojećih kapaciteta. Takođe, postojeća tehnologija proizvodnih kapaciteta električne energije ne ispunjava ekološke kriterijume definisane zakonodavstvom EU.
- Drugi izazov koji je još više izražen poslednjih meseci je nedostatak investicija u sistem distributivne mreže koja nije u stanju da se nosi sa zahtevima snabdevanja tokom zimske sezone.
- U međuvremenu, neovlašćeno korišćenje energije i slanje značajne količine električne energije u neke opštine na severu Kosova, gde ODS i snabdevač nemaju kontrolu, predstavljaju veoma veliki problem jer ova energija nije fakturisan i teret je pao na druge građane koji žive van tih područja.
- Zbog nedostatka drugih alternativa, glavni izvor grejanja ostaje električna energija. Iz tog razloga, domaćinstvo je sektor koji najviše koristi električnu energiju. Nažalost, električna energija proizvedena iz OIE i dalje ostaje niska u ukupnoj potrošnji električne energije. Ovo ostaje glavni izazov u narednim godinama u energetske sektoru na Kosovu.

Dalji koraci

- Izrada novih strategija treba da ima glavni fokus na životnoj sredini i da ponovo proceni potencijal obnovljivih izvora za proizvodnju električne energije na Kosovu.
- Izgradnji novih hidroelektrana treba da prethode dubinske analize, gde se uzimaju u obzir ekološki i evropski standardi. Ove bi trebalo objaviti iz razloga transparentnosti.
- Energetski projekti i planovi na Kosovu treba da se fokusiraju na vetar i solarne izvore, jer oba imaju izvora veliki potencijal na Kosovu, koji je do sada ostao neiskorišćen.
- Povećana koordinacija rada i politika između institucionalnih aktera na lokalnom i centralnom nivou kako bi projekti i strategije postigli maksimalne rezultate.

COR 8: DOSTOJAN RAD I EKONOMSKI RAST

Podsticanje održivog, inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, pune i produktivne zaposlenosti i dostojanstvenog rada za sve

Evaluacija ciljeva

8.1 Godišnja stopa rasta BDP-a po glavi stanovnika tokom 2021. godine povećana je na 8,15%, u poređenju sa 2020. godinom koja je imala pad od -5,41%.⁵⁹

8.5 Stopa nezaposlenosti na Kosovu je na višem nivou među ženama do 45 godina, dok posle 45 godina stopa nezaposlenosti raste kod muškog pola.

8.6 Broj mladih koji nisu uključeni u zapošljavanje, obrazovanje ili stručno osposobljavanje, nažalost, ima trend rasta od 2017. godine.

8.7 Učešće dece u radu je još uvek pojava koja je prisutna u našoj zemlji. Inspekcija rada je 2020. godine evidentirala 5 zaposlene dece.

8.8 Povrede na radu su takođe evidentne tokom 2021. Povrede sa smrtnim ishodom su prepolovljene u odnosu na 2020. godinu, ali su povrede bez smrtnog ishoda povećane tokom 2021. godine.

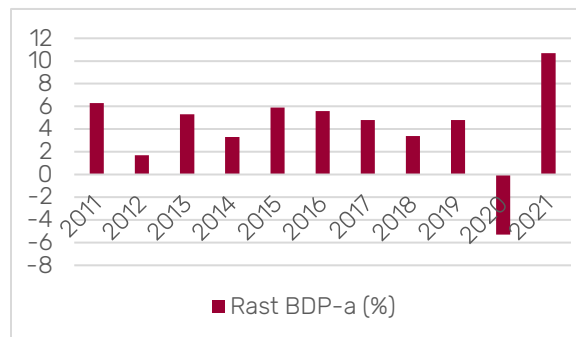
8.10 U finansijskom sektoru, komercijalne banke u zemlji su porasle tokom 2020. Takođe, broj bankomata od 2018. do 2021. godine ima trend

rasta.

Opšte stanje

Tokom poslednjih 10 godina, prvi put u 2020. godini, BDP je smanjen u negativnoj vrednosti -5,41%. Nakon pandemije COVID-19, ekonomski rast Kosova se vratio brže nego što se očekivalo, uglavnom zahvaljujući doznakama iz dijaspore.

Posledice gubitka posla usled pandemije

su neproporcionalno pogodile žene i mlade ljude, što bi moglo usporiti rast stope učešća u radnoj snazi.

Prema KAS-u, bruto domaći proizvod (BDP) u četvrtom kvartalu 2021. godine beleži realno povećanje od 6,36 odsto u poređenju sa istim kvartalom prethodne godine.⁶⁰

⁵⁹ Indikatori svetskog razvoja, Svetska banka. Dostupno na: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=world-development-indicators>

⁶⁰ Bruto domaći proizvod BDP sa rashodovnim i proizvodnim pristupom K4 2021, KAS

Stopa zaposlenosti za 2020. godinu iznosila je 28,4%. Najveća zaposlenost zabeležena je kod muškaraca, 42,8%, dok je zaposlenost kod žena bila 14,1%. Žene su bile zaposlene uglavnom u sektorima obrazovanja, trgovine i zdravstva, sa 52,7%, dok su muškarci uglavnom zaposleni u sektorima trgovine, građevinarstva i proizvodnje sa 44,1%. Privredni sektori koji vode po zaposlenosti i dalje su: trgovina sa 17,0%; proizvodnja za 11,8%; građevinarstvo sa 11,1% i obrazovanje sa 10,1%, dok ostali sektori učestvuju sa manjim procentom u zapošljavanju. Što se tiče zaposlenih po ugovoru, izgleda da 42,3% zaposlenih ima ugovor na neodređeno vreme na glavnom poslu, dok 57,7% njih ima ugovor na određeno vreme. U 2020. godini stopa nezaposlenosti je bila 25,9%. Najizraženija nezaposlenost bila je kod žena sa 32,3%, u odnosu na muškarce 23,5%. Najveća stopa nezaposlenosti je u starosnoj grupi od 15-24 godine sa 49,1%. U 2020. godini, neaktivna radna snaga je bila prilično visoka sa 61,7%, sa posebnim fokusom na žene sa 79,2%, u poređenju sa muškarcima, kojih je 44,0%.⁶¹

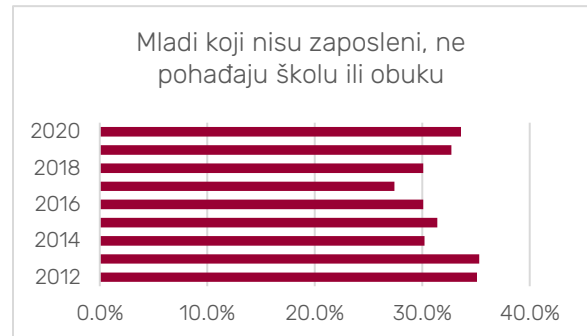

U 2021. godini podignut je nivo prosečne plate na Kosovu u odnosu na 2020. godinu. U javnom sektoru prosečna

plata je smanjena, za razliku od privatnog sektora i javnih preduzeća gde je prosečna plata porasla.

I pored promene životnog standarda tokom godina, broj porodica sa socijalnom pomoći ostao je gotovo isti. Prema zakonodavstvu Kosova, da bi imali koristi od socijalne pomoći, svi članovi porodice moraju biti stalni stanovnici Kosova. Šema socijalne pomoći „namenjena je za finansijsku pomoć porodicama čiji su članovi ili trajni invalidi ili stariji od 65 godina, kao i porodicama koje imaju samo jednog ili nemaju nijednog zaposlenog člana porodice i imaju prihode ispod standarda koji utvrđuje Ministarstvo rada i socijalnog staranja“.

Veoma zabrinjavajuća pojava je procenat mladih (15-24 godine) koji nisu ni u obrazovanju, zapošljavanju, niti na obuci. Od 2016. ovaj procenat je počeo da raste.

Prema izveštaju OECD-a „Konkurentnost u jugoistočnoj Evropi“, glavna dostignuća Kosova u oblasti ekonomskog rasta su:

- Od svih ekonomija koje su procenjene prema OECD-ovom Regulatornom indeksu ograničenja za direktna strana ulaganja (SDI), Kosovo je jedna od ekonomija koje su najmanje restriktivne za SDI.

⁶¹ Anketa o radnoj snazi 2020, KAS

- Kosovo je najmanje restriktivna ekonomija u ZB6 (zapadni Balkan 6) za trgovinu uslugama i jedna od najatraktivnijih ekonomija za strane pružaoce usluga, takođe među svim ekonomijama koje su procenjene od strane OECD STRI projekta.
- Poreska uprava Kosova (PAK) objedinjuje prikupljanje poreza i sve glavne funkcije poreske administracije. Takođe nadgleda

i procenu usklađenosti poreza i upravljanje rizikom koristeći analizu zasnovanu na riziku, što pruža PAK-u punu operativnu autonomiju u okviru Ministarstva finansija.

- Stopa ranog napuštanja škole pala je sa 18,4% u 2013. na 9,6% u 2018. godini, dostižući cilj EU za 2020. godinu od manje od 10%.⁶²

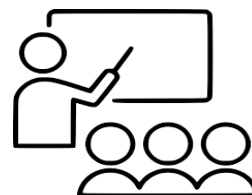
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o radu

Zakon o materijalnoj podršci porodicama dece sa trajnim smetnjama u razvoju

Zakon o osposobljavanju, stručnoj prekvalifikaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom

Zakon o državnim penzijskim planovima

Zakon o Zavodu za zapošljavanje

Zakon o registraciji i pružanju usluga za nezaposlene, lica koja traže posao i poslodavce

Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu

Glavni izazovi

- Visoka nezaposlenost mladih, što stvara ozbiljne probleme sa tranzicijom iz škole u posao.
- Neusaglašenost veština koje se uče u obrazovnim institucijama sa zahtevima

⁶² Konkurentnost i razvoj privatnog sektora, biblioteka OECD. Dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcbc2ea9->

[en.pdf?expires=1659006712&id=id&accname=guest&checksum=6F09A14220B42A950B81EA754232C059](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/dcbc2ea9-en.pdf?expires=1659006712&id=id&accname=guest&checksum=6F09A14220B42A950B81EA754232C059)

tržišta rada.

- Slabo javno finansiranje za razvoj istraživanja i razvoj inovacionih kapaciteta.
- Neformalni rad i neregularni ugovori ometaju poboljšanje uslova rada.
- Nedovoljan podsticaj i podrška ženama u sektoru preduzetništva.

Dalji koraci

- Izrada strategija i planova za smanjenje nezaposlenosti.
- Usklađivanje školskih nastavnih planova i programa sa veštinama potrebnim na tržištu rada.
- Izrada politike za podršku zapošljavanju.
- Kreiranje programa za podršku ženama u sektoru preduzetništva.
- Izrada novih politika i strategija za podršku i privlačenje stranih investicija.

COR 9: INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA

Izgradnja otporne infrastrukture, promovisanje inkluzivne i održive industrijalizacije i promovisanje inovacija

Evaluacija ciljeva

9.1 Pristup stanovništva javnom prevozu se ne meri na Kosovu. Međutim, broj putnika u železničkom saobraćaju je 2021. godine iznosio 58,82 hiljade, dok je broj putnika u vazdušnom saobraćaju ove godine udvostručen u odnosu na 2020.⁶³

9.2 Proizvodni sektor na Kosovu predstavlja 13,4% BDP-a. U 2021. godini 12,4% ljudi registrovani su kao zaposleni u proizvodnji u odnosu na zaposlenost uopšte.

9.C Prema istraživanju korišćenja informatičkih i komunikacionih tehnologija na Kosovu 2021. godine, 96,1% domaćinstava ima pristup Internetu.

Opšte stanje

Zaposlenost u prerađivačkoj industriji kao procenat ukupne zaposlenosti je prilično niska na Kosovu, u rasponu od 10% do 15%. Na osnovu podataka KAS, u 2020. godini samo 11,8% od ukupne zaposlenosti bili su zaposleni u prerađivačkoj industriji, dok je u prva tri meseca 2021. godine to bilo 12,4%.⁶⁴ Svetska banka je predvidela da će tokom pandemije BDP u evropskim zemljama

opasti za preko 3,4 odsto,⁶⁵ ali je do kraja 2020. Kosovo uspelo da ograniči pad svog BDP-a na samo 5,3%.⁶⁶ Glavni trgovinski partneri Kosova su zemlje EU (44,3% uvoza i 31,5% izvoza) i susedne zemlje zapadnog Balkana, sa kojima Kosovo trguje bez carine prema uslovima Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA).⁶⁷

Uprkos izazovima kao što su visoka nezaposlenost ili neformalna ekonomija, relativno mlado stanovništvo Kosova, niska cena rada i prirodni resursi privukli su neke značajne investicije i neke međunarodne firme. Investicije u 2021. godini imale su rast od 10,2%, a strane investicije su udvostručene od januara do septembra iste godine. Ukupne vrednosti ovih investicija dostigle su 4 miliona i 655 hiljada evra. Prema podacima Centralne banke, 3 zemlje koje su najviše investirale na Kosovu tokom 2021. su: Nemačka, Sjedinjene Američke Države i Švajcarska.⁶⁸

Podsticanje inovativne, kružne (cirkularne) i konkurentne privrede i izgradnja kvalitetne, stabilne i integrisane infrastrukture su dva glavna stuba Nacionalne strategije razvoja. U 2021. godini broj novih registrovanih preduzeća bio je 10.649 ili 8,6% više

⁶³ Statistika transporta, KAS.

⁶⁴ Istraživanje o radnoj snazi 1. kvartal 2021, KAS

⁶⁵ Potencijalni uticaj COVID-19 na BDP i trgovinu, Svetska banka

⁶⁶ Statistika nacionalnih računa, KAS

⁶⁷ Statistika spoljne trgovine 2021, KAS

⁶⁸ Godišnji izveštaj 2021, Centralna banka Kosova

nego prethodne godine, dok je 1.608 preduzeća zatvoreno, što je 21,3 odsto više nego u prethodnoj godini.⁶⁹

Povećan je broj registrovanih preduzeća u sektorima pogođenim merama pandemije 2020. godine. Ovi sektori obuhvataju trgovinu, ugostiteljstvo i profesionalne delatnosti.

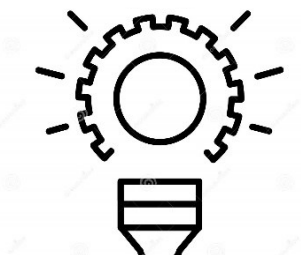
Da bi preduzeća ispunila svoje pune kapacitete, pored mnogih drugih faktora, neophodna je infrastruktura. Snabdevanje preduzeća električnom energijom, vodom i drugim uslugama samo su neke od osnovnih potreba za rad preduzeća. U pogledu putne infrastrukture, Kosovo ima razvijenu putnu i vazдушnu infrastrukturu. U julu 2022, Skupština Kosova je usvojila nacrt

zakona o železnici za železničku vezu Drač-Priština.⁷⁰

I u glavnom gradu Kosova, red vožnje i trase gradskih autobuskih linija mogu se prosljeđivati putem aplikacije „Gradski saobraćaj“. Ali sada je Priština prvi grad u regionu čije se gradske autobuske linije pojavljuju na Gugl (*Google*) mapama.

Na Kosovu, inovacije se promovišu kroz centre kao što je Inovacioni centar Kosova, koji je prostor gde ljudi mogu da se obuče i pronađu načine da finansiraju posao koji žele da započnu. Inovacioni centar Jakova i UNICEF *Innovation Lab Kosovo* takođe doprinose na sličan način.

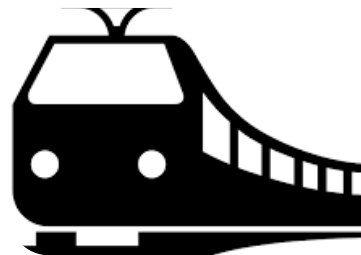
Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o naučnim inovacijama i transferu znanja i tehnologije

Zakon o industrijskom dizajnu

Zakon o železnici Kosova

Glavni izazovi

- Jedna od glavnih prepreka za razvoj industrijskog sektora je snabdevanje električnom energijom, koje je nestabilno i skupo. Termoelektrane Kosovo A i B imaju zajednički instalirani kapacitet od samo 1478 MW, ali zbog starosti i rada sa neefikasnom tehnologijom njihov radni kapacitet je negde oko 915 MW. Kao rezultat nedovoljne količine energije, Kosovo je prinuđeno da uvozi energiju iz drugih zemalja. Cena uvoza je veoma visoka i kao rezultat toga cena energije za

⁶⁹ Izveštaj o finansijskoj stabilnosti, CBK

⁷⁰ Skupština Kosova, jul 2022. Dostupno na: <https://www.kuvendikosoves.org/shq/projektligjet/projektligji/?draftlaw=393>

obične potrošače i preduzeća je visoka.

- Samo 56% putne infrastrukture Kosova je popločano asfaltom (glavne nacionalne ose). Sa druge strane, železnička mreža ima oko 330 km, ali sa zastarelom infrastrukturom. Pošto su razdaljine između mesta na Kosovu kratke, ova dva vida transporta bi bila dovoljna da se ispune zahtevi robne razmene unutar zemlje. Mogućnost bržeg i jeftinijeg transporta pomogla bi svim delatnostima na Kosovu da obezbede jeftinije sirovine, a samim tim i cene proizvoda na tržištu bile bi niže.
- Dok se pristup Internetu u privatnim kućama povećao, u javnim institucijama je stagnirao. Ova stagnacija ograničava kvalitet državnih usluga i efikasnost institucija, jer poskupljuje usluge i nije efikasna u kontekstu vremena. Na primer, seoske škole, biblioteke, zdravstvene ustanove itd. nisu obavile svoju digitalizaciju. Pобољшanje je uočeno tokom 2020. godine u Narodnoj biblioteci „Pjeter Bogdani“, gde su neke usluge digitalizovane, ali ne sve. Ostale institucije treba da slede ovaj primer.

Dalji koraci

- Unapređenje infrastrukture termoelektrana, prilagođavanje standardima EU ili korišćenje drugih obnovljivih resursa zajedno sa izgradnjom odgovarajuće infrastrukture.
- Integracija energetskeg tržišta sa regionalnim energetskeg tržištem.
- Osnajivanje i podrška za Fond za energetskeg efikasnost i njegovu funkcionalnu implementaciju.
- Modernizacija i proširenje jedine međunarodne železničke linije na Kosovu.
- Podrška lokalnim preduzećima u oblasti IT.
- Povećanje prerađivačkih kapaciteta prehrambene industrije kako bi bilo što manje gubitaka poljoprivrednih proizvoda.

COR 10: SMANJENJE NEJEDNAKOSTI

Smanjenje nejednakosti unutar i između zemalja

Evaluacija ciljeva

10.3 Prema podacima prikupljenim iz različitih izvora od strane UN, 11,4% stanovništva navodi da su se lično osećali kao diskriminirani ili maltretirani tokom 2020. godine.

10.4 Plate i dnevnice učestvuju sa 12,5% u ukupnoj vrednosti bruto domaćeg proizvoda, prema budžetu Republike Kosovo za 2022. godinu.

10.5 Centralna banka Kosova objavljuje indikatore finansijske održivosti na godišnjem nivou. U 2021. likvidna sredstva prema kratkoročnim obavezama (37,43%); Ponderisana regulatorna kapitalna sredstva prvog reda (13,60%); Regulatorni kapital u imovini (9,28%); Neto otvorena pozicija u deviznom kapitalu (3,32%); Povraćaj sredstava (2,38%); Nenaplativi krediti u odnosu na ukupne bruto kredite (10,14%)⁷¹

10.6 Učešće Kosova u međunarodnim organizacijama Međunarodna finansijska korporacija (0,54%); Međunarodna banka za obnovu i razvoj (0,53%); Međunarodni monetarni fond (0,53%).⁷²

10.7 Kosovo je tokom godina usvojilo migracione politike koje olakšavaju redovnu, bezbednu, urednu i odgovornu migraciju i mobilnost ljudi. Ovde vredi pomenuti Zakon o azilu i Zakon o strancima.

10.A Apsolutna većina robe koja se uvozi na Kosovo, a to je poljoprivredna oprema, oslobođena je carina, jer se za građevinska dobra koja dolaze iz zemalja CEFTA plaća uglavnom 18% PDV-a, dok ona iz drugih zemalja plaćaju pune obaveze. (10% carina i 18% PDV).

10.C U 2021. godini, vrednost doznaka prema podacima CBK dostigla je ukupan iznos od 1152,9 miliona evra.

Opšte stanje

Rastuća ekonomska nejednakost među zemljama uticala je da se fenomen nejednakosti odrazi i unutar ovih zemalja, što je uzrokovano velikom razlikom u prihodima. Ova nejednakost na Kosovu se stalno povećava, što može rezultirati nestankom srednje klase. Prosečna godišnja stopa inflacije u 2021. godini iznosila je 3,4%,⁷³ dok je prosečna neto plata u 2021. godini bila 432 evra, u poređenju sa 2020. godinom kada je iznosila 416 evra, što je povećanje od

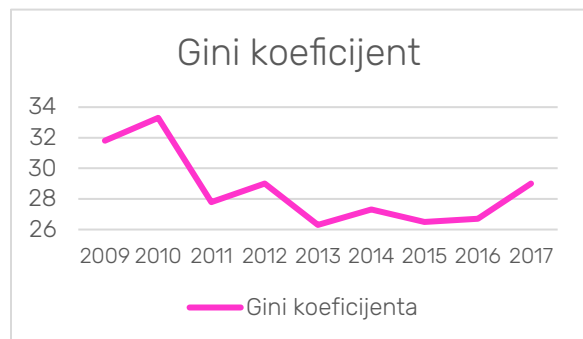
⁷¹ Podaci Međunarodnog monetarnog fonda. Dostupno na: https://ourworldindata.org/grapher/regulation-financial-markets?country=-OWID_KOS

⁷² Podaci iz više izvora koje su prikupile UN. Dostupno na: https://ourworldindata.org/grapher/proportion-of-members-of-developing-countries-in-international-organizations?country=-OWID_KOS

⁷³ Harmonizovani indeks potrošačkih cena (HICP), 2021, KAS

3,84 odsto.⁷⁴

Prema podacima Svetske banke, Gini koeficijent tokom 2017. godine iznosio je 29,0. U poređenju sa susednim zemljama, kao što su Srbija (36,2), Severna Makedonija (33,6) ili Crna Gora (36,9), Kosovo stoji bolje u pogledu raspodele prihoda.⁷⁵ Od 2017. na Kosovu više nema merenja Gini koeficijenta.

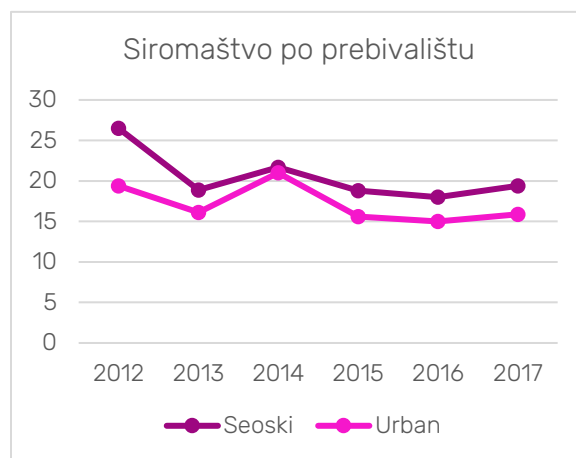
Glavni uzroci ekonomske nejednakosti na Kosovu, kao i u regionu, jesu isključenost sa tržišta rada ili slabo plaćen rad. Faktori kao što su neformalni rad, rad bez ugovora ili sa neredovnim ugovorom, rad sa neredovnim radnim vremenom utiču na rast nejednakosti. Diskriminacija na osnovu pola, etničke pripadnosti, starosti i fizičkih sposobnosti prisutna je na radnim mestima. Prema istraživanju koje je sproveo Institut Riinvest 2017. godine, više od jedne u deset ispitanih žena iskusilo je diskriminaciju na osnovu pola na poslu.⁷⁶ Romi su, sa druge strane, češće nezaposleni, zarađuju niže plate i više rade u neformalnom sektoru nego oni koji nisu Romi. Grupe osoba sa invaliditetom su takođe pogođene sistemskom diskriminacijom. Iako postoji Zakon za zaštitu od

⁷⁴ Statistički godišnjak 2022, KAS

⁷⁵ Indikatori svetskog razvoja, Svetska banka. Dostupno na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

diskriminacije, praksa u stvarnom životu ne primenjuje uvek ovaj zakon.

U oblasti socijalne zaštite, šeme socijalne zaštite ne štite pojedince od rizika od nezaposlenosti, jer Kosovo ne pruža pomoć za nezaposlene. Nedostatak pristupa kvalitetnom obrazovanju je takođe osnova za stvaranje nejednakosti. Na primer, deca roditelja sa nižim obrazovnim ili finansijskim nivoima su u većoj opasnosti od siromaštva ili socijalne isključenosti. Osobe sa invaliditetom se takođe često suočavaju sa rizikom da budu isključene iz obrazovanja, ili mogu biti odvojene u posebne programe, ili

prate programe orijentisane samo na određene profesije.

Postoji i svojevrsna nejednakost između ruralnih i urbanih područja. Ovo je zbog činjenice da ruralna područja na Kosovu nisu dovoljno razvijena, osim poljoprivrednog sektora. Svi ostali sektori, kao što su usluge, zdravstvo, obrazovanje, kultura, itd. uglavnom su koncentrisani u urbanim sredinama, tako da su ruralna područja isključena. Stope siromaštva i ekstremnog

⁷⁶ Žene na tržištu rada, Analiza radnih uslova za žene na Kosovu, 2017. Dostupno n: https://www.riinvestinstitute.org/uploads/files/2017/November/10/Grate_ne_tregun_e_punes1510308263.pdf

siromaštva su veće u ruralnim naseljima.
⁷⁷ Na primer, u 2015. godini, siromaštvo u ruralnim područjima iznosilo je 18,9% u

poređenju sa 15,5% u urbanim područjima, a 65,7% siromašnih je živelo u ruralnim područjima.

Zakoni koji sadrže ovaj cilj

Zakon o zaštiti od diskriminacije

Zakon o materijalnom izdržavanju porodica dece sa trajnim smetnjama u razvoju

Zakon o državnim penzijskim planovima

Zakon o ratnim veteranima Oslobođilačke vojske Kosova

Zakon o zaštiti dece

Glavni izazovi

- Glavni izazov u smanjenju nejednakosti na Kosovu su trenutna visoka nezaposlenost i niski prihodi pojedinaca.
- Isključenje ili diskriminacija određenih grupa iz nivoa visokog obrazovanja (npr. Romi ili osobe sa invaliditetom).
- Potpuno nesprovođenje Zakona o zaštiti od diskriminacije.
- Neusklađenost između veština i znanja razvijenih u obrazovnim institucijama i veština i znanja potrebnih na tržištu rada.

Dalji koraci

- Poboljšana zastupljenost radnika u korporativnom upravljanju.
- Izrada Strategije za ravnopravnost i nediskriminaciju.
- Stvaranje šema pomoći za nezaposlene.
- Poboljšanje i kreiranje aktivnih politika tržišta rada za povećanje zapošljivosti žena, mladih, osoba sa invaliditetom, etničkih manjina i ljudi sa niskim nivoom obrazovanja.
- Izrada politika za podsticanje preduzeća da registruju svoje zaposlene kako bi se smanjio broj ljudi zaposlenih u neformalnoj ekonomiji.

⁷⁷ Potrošačko siromaštvo u Republici Kosovo, maj 2019, Svetska banka

COR 11: ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE

Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, sigurnim, jakim i održivim

Evaluacija ciljeva

11.5 Na Kosovu nema podataka o nestalim licima ili osobama pogođenim katastrofama, ali je broj smrtnih slučajeva pripisanih katastrofama prema KAS u 2019. godini bio 103.

11.6 Pokrivenost uslugom prikupljanja otpada za domaćinstva do kraja 2020. godine na nivou zemlje iznosi 85,3%. Ukupno, količina komunalnog otpada deponovanog na sanitarnim deponijama iznosi 446.332,36 tona godišnje.

Što se tiče kvaliteta vazduha na Kosovu tokom 2021. godine, prosečno zagađenje PM10 česticama je 23,25, dok je zagađenje PM2,5 česticama 16,64.⁷⁸

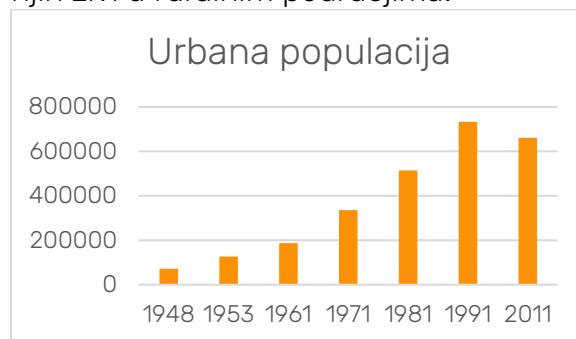
11.A U našoj zemlji 36 opština ima planove razvoja opština. Opštinski razvojni planovi dostupni su na Internet stranicama opština.

11.B Strategija i akcioni plan za smanjenje rizika od katastrofa 2016-2020 su u skladu sa okvirom za smanjenje rizika od katastrofa „Sendal” 2015-2030.

Opšte stanje

Obično je stepen urbanizacije pokazatelj privrednog razvoja. Dakle, najviši stepen urbanizacije odgovara najvišem stepenu privrednog razvoja i obrnuto. Na intenzitet urbanizacije utiču nagli rast stanovništva, promene ekonomske

strukture, migracije itd. Takve promene, vidljive, odigravaju se na Kosovu posle 1999. Obrazovni sistem, zdravstvo, industrija i uspostavljanje administracije, svi su bili koncentrisani u urbanim sredinama. Kao rezultat toga, radnici kvalifikovani za rad u ovim oblastima preselili su se iz sela u grad. Poslednji popis stanovništva na Kosovu obavljen je 2011. godine. Prema podacima iz tog popisa, oko 40% ljudi živi u urbanim sredinama, dok oko 60% njih živi u ruralnim područjima.

Prošla je decenija od poslednjeg popisa, a ovaj procenat urbanizacije se možda promenio. U ruralnim sredinama se zadržalo stanovništvo najnaprednijeg uzrasta, a s obzirom na trend odlazaka mladog stanovništva, sela možda neće imati dolazaka iz ove starosne grupe u narednim godinama.

Zakonski okvir na Kosovu obavezuje vladine institucije da ostvare pravo na adekvatno stanovanje. Zakon o finansiranju posebnih stambenih projekata (Zakon o stanovanju) usvojen je 2010. godine sa ciljem da se obezbedi pristup adekvatnom stanovanju za one

⁷⁸ Godišnji izveštaj o vazduhoplovstvu 2021, AMMK

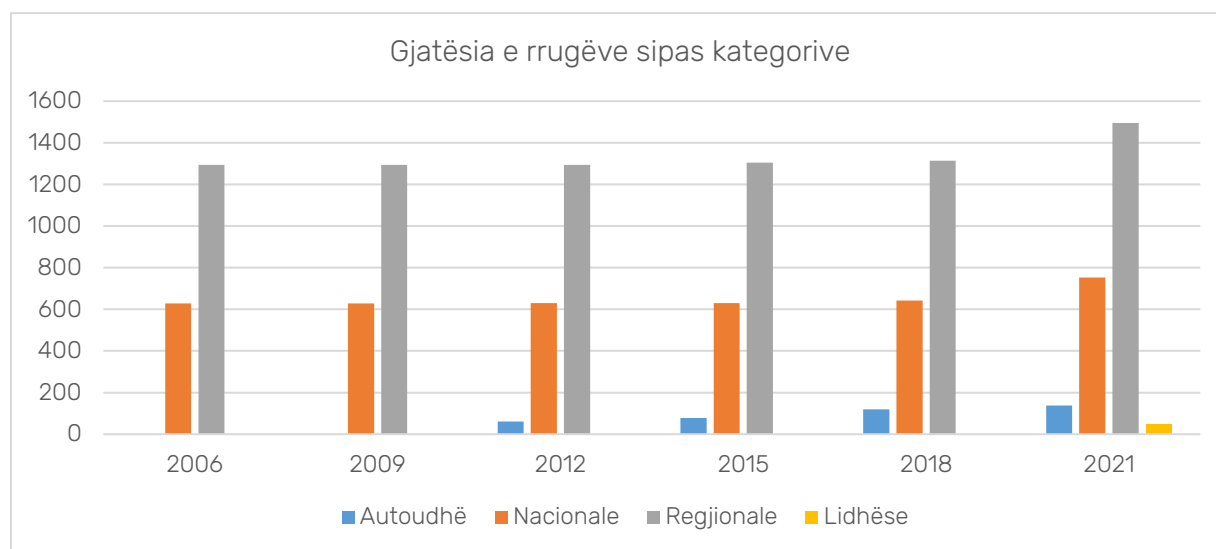
koji to sebi ne mogu da priušte. Zakonski okvir utvrđuje da je obezbeđivanje socijalnog stanovanja u nadležnosti opštinskog nivoa, dok je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja nadležno za nadzor nad Zakonom o stanovanju.

Post-konfliktna migracija dovela je mnoge ljude u gradove u potrazi za poslom, boljim životnim uslovima i sigurnijim okruženjem. Veliki broj građana Kosova svakodnevno iz ruralnih područja putuje u gradove radi posla, obrazovanja ili usluga. Od tada, Kosovo se suočava sa neviđenim građevinskim bumom, sa rastom urbanih područja i sa kontinuiranom degradacijom životne sredine.

U pogledu pristupa javnom prevozu, Kosovo se zasniva na zastareloj infrastrukturi. Funkcionalna železnička linija na Kosovu povezuje samo Prištinu

Međugradski autobuski prevoz povezuje skoro sve veće regione Kosova direktnim linijama, dok ruralna područja imaju pristup međusobno povezanim linijama.

U 2021. godini, od ukupno 2.432,40 km puteva, 2.345,86 km ili 96% izraženo u procentima su asfaltirani putevi, dok je 81 km ili 4% neasfaltiranih puteva. Od 2005. godine kada uopšte nije postojao autoput, sada je dužina autoputa na Kosovu dostigla 137,15 km.⁸⁰ Dakle, od glavnog grada zemlje, granične tačke susednih zemalja, Albanije, Severne Makedonije i Srbije, nalaze se na udaljenosti manjoj od 2 sata.

sa Peći, kao i Kosovo Polje sa Elez Hanom,⁷⁹ stoga su potrebne investicije kako bi se ova mreža proširila. Sa druge strane, drumski prevoz autobusima omogućava širi pristup građanima.

Ministarstvo za infrastrukturu objavilo je i Sektorsku strategiju i multimodalni transport 2015–2025 i petogodišnji akcioni plan, kojim se razrađuju strateški i operativni ciljevi Ministarstva za

⁷⁹ Putnički prevoz, Trainkos. Dostupno ovde: <https://www.trainkos.com/sherbimet/transporti-i-udhetareve/>

⁸⁰ Statistika saobraćaja 2021, ASK

infrastrukturu za stvaranje modernog i integrisanog sistema transportnih usluga, povećanje kadrovskih i infrastrukturnih transportnih kapaciteta.⁸¹

Nacionalna strategija za kulturno nasleđe 2017-2027 kao opšti cilj ima

promociju stvarnih socijalno-kulturnih i ekonomskih vrednosti kulturnog nasleđa Republike Kosovo kao i poboljšanje mehanizama za zaštitu ovih vrednosti. Međutim, i dalje izostaje sprovođenje mera za očuvanje i zaštitu kulturnog nasleđa.

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o drumskom saobraćaju

Zakon o kulturnom nasleđu

Zakon o specijalnim zaštićenim zonama

Zakon o gradnji

Zakon o verskim slobodama

Zakon o zaštiti životne sredine

Glavni izazovi

- Nedostatak finansiranja ili slabo finansiranje sprečava opštine da poboljšaju svoj učinak u zaštiti životne sredine.
- Nedostatak zdravstvene i putne infrastrukture u ruralnim područjima za najefikasnije pružanje usluga.
- Kao rezultat migracija, ruralno stanovništvo je u velikoj meri izgubilo dve važne kategorije društva, kvalifikovane i one koji otvaraju nova radna mesta, ostavljajući meštanima sela ograničen društveni život.
- Neusaglašenost opštinskih propisa sa odredbama važećeg zakonskog okvira za socijalno stanovanje.

Dalji koraci

⁸¹ Sektorska strategija i multimodalni transport 2015-2025. i 5-godišnji akcioni plan, Ministarstvo za infrastrukturu. Dostupno ovde: <https://www.mit->

[ks.net/repository/docs/2017_01_19_081423_2015_12_07_081434_Strategija_STMM_MI_14Gusht_e_korigjuar.pdf](https://www.mit-ks.net/repository/docs/2017_01_19_081423_2015_12_07_081434_Strategija_STMM_MI_14Gusht_e_korigjuar.pdf)

- Stvaranje povoljnih uslova za ruralna područja, uključujući ovde i povećanje kadrovskih kapaciteta za usluge, kao i infrastrukturnih kapaciteta.
- Ulaganja u železničku i putnu infrastrukturu radi povećanja ravnopravnog pristupa javnom prevozu.
- Izrada Akcionog plana za povećanje kapaciteta opština za realizaciju projekata koji se odnose na očuvanje životne sredine i specijalnih zona.
- Osnivanje Arheološkog, etnološkog i prirodnjačkog muzeja.
- Izrada novog Plana za poljoprivredu i ruralni razvoj.

COR 12: ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA

Obezbeđivanje održivih obrazaca potrošnje i proizvodnje

Evaluacija ciljeva

12.4 Na Kosovu još uvek ne postoji skladište ili ekskluzivno postrojenje koje bi tretiralo ili skladištilo opasan otpad u skladu sa standardima EU.

12.5 Prema istraživanju industrijskog otpada, 180.022 tone je količina recikliranog materijala u 2020. godini.

12.6 Izveštaje o održivosti za 2021. godinu objavile su firme „Sharrcem“ za 2020. i „Shell Kosova“.

12.A Instalirani kapacitet za proizvodnju obnovljive energije na Kosovu u 2019. godini bio je 67964,8 MWh. Nažalost, za 2021. godinu nema podataka.

12.C Subvencije za fosilna goriva kao učešće u BDP-u u 2020. godini iznose 1,02%.⁸²

Opšte stanje

Prerađivačka industrija je jedna od kategorija koje najviše zagađuju i ima najviše emisija gasova staklene bašte prema IPCC, ne isključujući direktne emisije iz upravljanja zemljištem i upravljanja đubrivom.⁸³ Što se tiče uticaja poljoprivrede na zagađenje

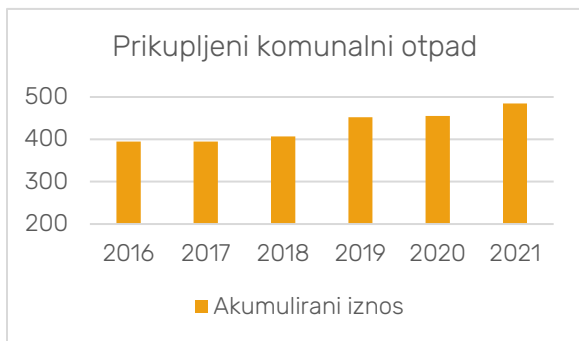
zemljišta tokom 2019. godine, AMMK je prikupio podatke od različitih zvaničnih institucija na Kosovu. Na Kosovo se uvozi oko 805 tona agro-hemikalija u obliku insekticida, rodenticida, fungicida, herbicida, proizvoda protiv rasta i regulatora rasta biljaka, dezinfekcionih sredstava i sličnih proizvoda, dok je tokom 2019. godine uvezeno 26.681 tona organskih đubriva. Opasni otpad iz poljoprivrede, hortikulture, akvakulture, šumarstva, lova i ribolova nastao u 2019. godini iznosi 160,8 tona ili 0,1% ukupnog opasnog otpada.

Nivo upravljanja otpadom na Kosovu nije zadovoljavajući, jer se zasniva na veoma nestabilnom sistemu sa izuzetno niskim nivoom reciklaže. Ovaj sistem upravljanja otpadom ne daje podatke o obuhvatu, stvaranju i tretmanu otpada i kao rezultat toga je teško utvrditi trenutno realno stanje. Na osnovu količine otpada prikupljenog od strane licenciranih operatera, u proseku 230,8 kg otpada po glavi stanovnika je generisano na Kosovu tokom 2020. Opštine su odgovorne za upravljanje komunalnim otpadom, gde spadaju sakupljanje, transport i odlaganje otpada.

⁸² Podaci Međunarodne agencije za energiju, Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda preko globalne baze podataka organizacija civilnog društva Ujedinjenih nacija. Dostupno na: [https://ourworldindata.org/grapher/fossil-fuel-](https://ourworldindata.org/grapher/fossil-fuel-subsidies-gdp?tab=chart®ion=Europe&country=~OWID_KOS)

[subsidies-gdp?tab=chart®ion=Europe&country=~OWID_KOS](https://ourworldindata.org/grapher/fossil-fuel-subsidies-gdp?tab=chart®ion=Europe&country=~OWID_KOS)

⁸³ Godišnji izveštaj o stanju životne sredine 2020, AMMK

Opština Priština izradila je projekat za tretman otpada od orezivanja i košenja zelenih površina, koji ima za cilj stvaranje komposta od ovih otpada koji će se koristiti za đubrenje zelenih površina. Projekat je počeo u novembru 2019. godine i privodi se kraju.⁸⁴

Poboljšanje se vidi i u smanjenju broja divljih deponija od 2019. do 2020. godine, 300 takvih deponija je eliminisano. Od 1.189 divljih deponija u 2020. godini, 0,3% su deponije opasnog industrijskog otpada.⁸⁵

Kroz Strategiju (2021-2030) i Akcioni plan (2021-2023) za integrisano upravljanje otpadom na Kosovu, obaveze Kosova koje proizilaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i sektorske politike u oblasti upravljanja otpadom su rešavane i realizovane na sličan način kao i u EU, prilagođavajući tako kosovsko zakonodavstvo pravnim tekovinama EU.

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o lekovima i sredstvima

Zakon o stočarstvu

Zakon o organskoj poljoprivredi

Zakon o hrani

Glavni izazovi

- Kosovo je blizu iscrpljivanja kapaciteta svojih deponija. Dalje, postojećim deponijama se i ne upravlja u skladu sa standardima i propisima EU.
- Zbog naglog širenja građevinske industrije, otpad iz ove industrije se ubrzano povećava i nelegalno se odlaže na poljoprivredna zemljišta i u reke.
- Na Kosovu se takođe ne tretiraju značajne količine biološkog ili životinjskog otpada. Ovaj otpad se odlaže zajedno sa drugim otpadom. Za ovaj otpad nadležna je Agencija za hranu i veterinu.
- Osim što imamo veoma nizak nivo reciklaže u našem sistemu upravljanja otpadom, postoji i nedostatak podsticaja i politika koje bi motivisale preduzeća i građane da smanje stvaranje otpada ili da ga recikliraju.

⁸⁴ Godišnji izveštaj za 2020. godinu, Direkcija javnih službi, zaštite i spasavanja, Opština Priština.

Dostupno na:

https://prishtinaonline.com/uploads/dshpmsn_-_raporti_2020-

[19.03.2021_final.pdf?fbclid=IwAR1GVlAW0iH2XL6uDb4hiKqx4RthPfr7AHjON012MPgPdW5SpdAv_chQTg](https://prishtinaonline.com/uploads/dshpmsn_-_raporti_2020-19.03.2021_final.pdf?fbclid=IwAR1GVlAW0iH2XL6uDb4hiKqx4RthPfr7AHjON012MPgPdW5SpdAv_chQTg)

⁸⁵ Godišnji izveštaj o stanju životne sredine, 2020, AMMK

Dalji koraci

- Razvoj upravljanja otpadom, odnosno otvaranje novih centara za upravljanje otpadom.
- Izrada posebnog zakona za tretman životinjskog otpada, u skladu sa normama EU.
- Povećanje kapaciteta na lokalnom nivou za tretman građevinskog otpada.
- Otvaranje šema sakupljanja ili postrojenja za demontažu električne i elektronske opreme, što zahteva specijalizovano upravljanje, jer ovaj otpad sadrži opasne materije.

COR 13: AKCIJA U VEZI SA KLIMOM

Preduzimanje hitnih akcija u borbi protiv klimatskih promena i njihovih efekata

Evaluacija ciljeva

13.1 Broj umrlih od prirodnih katastrofa u 2019. godini bio je 103.⁸⁶ Takođe, Strategija i Akcioni plan za smanjenje rizika od katastrofa 2016-2020. je u skladu sa okvirom za smanjenje rizika od katastrofa „Sendai“ 2015-2030.

13.2 Što se tiče mera za klimatske promene na Kosovu, usvojena je Strategija za klimatske promene 2019-2028 i Akcioni plan za klimatske promene 2019-2021. Prema merenjima, procenjene su godišnje emisije gasova staklene bašte na Kosovu za 2020. na oko 9613 Gg (Giga grama) CO₂ (ekvivalent) ili oko 9,6 miliona tona CO₂ (ekvivalent).

Opšte stanje

Geografski položaj Kosova pruža mu raznovrsnu klimu. Karakteristike ove klime su uglavnom mediteranske i kontinentalne, što rezultira toplim letima i hladnim zimama sa mediteranskim i alpskim uticajima. Ali kao rezultat klimatskih promena, ove karakteristike se menjaju iz dana u dan. Očekuju se sušna klima, toplija leta i sve češće poplave. Klimatske promene će imati značajan uticaj na život ljudi. Rast temperature će izazvati nepodnošljive vrućine za neke starosne grupe i samim tim doći će i do povećanja mortaliteta. Očekuje se da će temperature biti više u

urbanim sredinama. Tvrde, suve površine u urbanim sredinama - kao što su krovovi, trotoari, putevi, zgrade i parkinzi - pružaju manje senke i vlage nego prirodni pejzaži i stoga doprinose višim temperaturama.

Ali, model GAINS, koji koristi Evropska komisija u planiranju klimatske politike, kao i Međunarodni „Futures“ sa sedištem u SAD, može samo da daje opšta predviđanja za klimu na Kosovu u budućnosti, zbog nedostatka raščlanjenih istorijskih statističkih podataka.⁸⁷

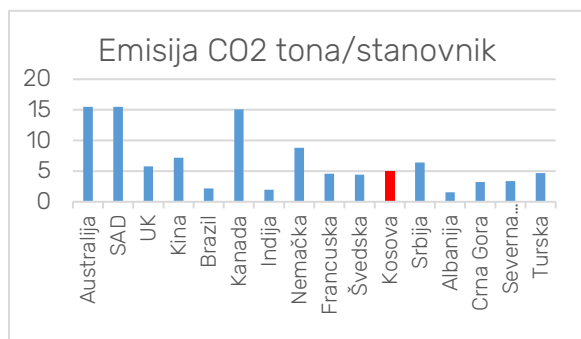
Izazovi sa kojima se očekuje da se Kosovo suočava kao rezultat globalnog zagrevanja i klimatskih promena su deo tretmana u Strategiji za klimatske promene 2019-2028 i u Akcionom planu za klimatske promene 2019-2021. Ova strategija definiše politike za smanjenje emisija gasova staklene bašte (GS) i za prilagođavanje na klimatske promene, a daje i preporuke za mere koje treba preduzeti u ove dve oblasti.

Emisije gasova staklene bašte po glavi stanovnika su kod nas relativno niže u odnosu na zemlje EU, oko ekvivalenta 5 tona CO₂, dok su emisije gasova staklene bašte po jedinici BDP-a (0,5 kg

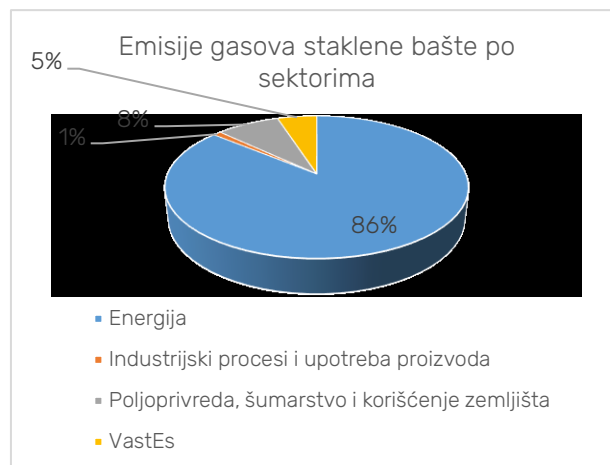
⁸⁶ Nasilne smrti po godinama, KAS.

⁸⁷ Akcioni plan za klimatske promene 2019-2021

CO2 ekvivalenta) visoke.⁸⁸

Na slici ispod primećujemo da je energetska sektor proizvodi najveću emisiju gasova staklene bašte. To je zato što je najveći izvor električne energije na Kosovu uglj koji oslobađa velike količine gasova staklene bašte.⁸⁹ Inicijative za bavljenje pitanjima klime

su uglavnom iz nevladinog sektora, jer takve inicijative na nacionalnom nivou nedostaju. Pored toga, opšti nivo svesti javnosti o klimatskim promenama i dalje je nizak.

Zakoni koji sadrže ovaj cilj

Zakon o zaštiti životne sredine

Energetski zakon

Zakon o energetska efikasnosti

Zakon o prirodnom gasu

Zakon o putnoj i ekološkoj taksi za vozila

Glavni izazovi

- Kosovo nema posebno zakonodavstvo koje se bavi klimatskim promenama niti posebnu nacionalnu strategiju za ovo pitanje.
- Nedostaju najnoviji podaci iz praćenja i izveštavanja o emisijama gasova staklene bašte, što je neophodno za primenu klimatskih propisa i zakona EU.
- Velika upotreba uglja kao goriva, bilo za proizvodnju energije na državnom nivou ili čak za grejanje, predstavlja najvećeg zagađivača vazduha. Prelazak sa uglja na obnovljive izvore energije ključno je važan za smanjenje nivoa ugljen-dioksida.

⁸⁸ Godišnji izveštaj o stanju životne sredine, 2020, AMMK.

⁸⁹ Ibid

- Dodatni problem u ovom trenutku predstavljaju delatnosti koje rade sa zastarelim tehnologijama (posebno termoelektrane).
- Nekontrolisana gradnja i urbanizacija predstavljaju veoma ozbiljan problem u gradovima čiji broj stanovnika raste. Neovlašćena gradnja u opasnim područjima, kao i nepoštovanje građevinskih standarda (npr. upotreba visoko zagađujućih materijala) uzrokuju gubitak velikih površina poljoprivrednog zemljišta.
- Uz sve ove izazove, tu je i nizak nivo svesti građana o uticaju njihovog delovanja na degradaciju životne sredine.

Dalji koraci

- U budućnosti bi trebalo formirati posebnu komisiju za klimatske promene.
- Izrada strategije za reagovanje na prirodne krize je veoma važan korak u pogledu zaštite od posledica klimatskih promena.
- Povećanje institucionalne saradnje (posebno između sektora energetike i transporta) radi koordinisanja njihovih akcija u vezi sa zaštitom životne sredine i klime.
- Prikupljanje i ažuriranje podataka od KAS na nacionalnom nivou o emisijama gasova staklene bašte, kao i izrada relevantnih izveštaja.
- Smanjenje upotrebe uglja i povećanje korišćenja obnovljivih izvora energije, kao i primena prakse „zagađivač plaća“.

COR 15: ŽIVOT NA ZEMLJI

Zaštita, obnavljanje i promovisanje održivog korišćenja kopnenih ekosistema, održivo upravljanje šumama, borba protiv dezertifikacije, zaustavljanje i preokretanje procesa degradacije zemljišta, kao i zaustavljanje gubitka biodiverziteta.

Evaluacija ciljeva

15.1 Kosovo ima prilično veliku površinu pod šumom, tačno 44,70% u odnosu na ukupnu površinu zemljišta. Ukupan broj zaštićenih područja prirode na Kosovu je 217, što obuhvata 11,53% površine Kosova.⁹⁰

15.3 Nažalost, nivo degradacije šuma na Kosovu je značajan. U 2021. godini izgubljeno je 520 ha šumske površine.⁹¹

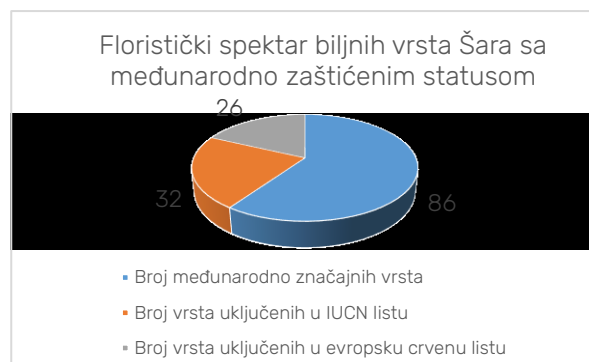
15.4 Veliki deo planinskih područja na teritoriji Kosova je zaštićen zakonom, što uključuje Nacionalni park „Šar Planina“, Nacionalni park „Prokletije“, rezervat Rekebulli u Rusenici, rezervat Maje a Arneni, Rezervat Ošlak, Rezervat Veliki Bor i Rugovsku klisuru.

15.5 U cilju smanjenja degradacije prirodnih staništa, 2013. godine objavljena je „Crvena knjiga vaskularne flore Republike Kosovo“, a 2018. godine objavljena je „Crvena knjiga faune“.

15.A Prema godišnjem izveštaju AMMK o stanju životne sredine, kapitalne investicije u životnu sredinu za 2020. godinu bile su oko 66 miliona evra.

Opšte stanje

Geografski položaj, geološki, pedološki, hidrološki faktori, reljef i klima, neki su od faktora koji su omogućili Kosovu da ima bogatu biološku raznovrsnost gde je vredno istaći prisustvo reliktnih, endemskih vrsta kao i vrsta od posebnog značaja. Najbogatija područja florom i faunom su Šar Planina i Prokletije, ali Kosovo još uvek nema potpun popis biodiverziteta. Do sada je na Kosovu popisano oko 1.800 vrsta vaskularne flore, ali zbog nedostatka potpunih podataka ovaj broj može biti i veći. U poređenju sa površinom koju Kosovo ima, možemo reći da

fitodiverzitet Kosova predstavlja oko 25% flore Balkana i oko 18% flore Evrope.⁹²

Spisak biljnih vrsta koje se smatraju retkim i ugroženim na Kosovu sadrži oko

⁹⁰ Godišnji izveštaj o stanju životne sredine 2021, AMMK.

⁹¹ Global Forest Watch. Dostupno na: <https://www.globalforestwatch.org/map/country/X/KO/>

⁹² Biodiverzitet Kosova, AMMK.

24 vrste⁹³, ali ovaj spisak još uvek nije potpun. Prema Nacionalnom popisu šuma na Kosovu urađenom 2021. godine, ukupna površina šuma je 481.000 ha ili 47%. Ukupno 180.800 ha (38%) kosovskih šuma je klasifikovano kao privatna svojina, a 295.200 ha (62%) je klasifikovano kao javne šume.⁹⁴ Na Kosovu postoje dve šumske oblasti koje je vlada proglasila nacionalnim parkovima: Šar Planina u južnom delu i Prokletije u zapadnom delu Kosova. Ova dva parka su deo liste zaštićenih područja. Na ovom spisku su i bifurkacija reke Nerodimke (od 1979. je pod zakonskom zaštitom kao specijalni rezervat prirode), rezervat rakuna u Rusenici, rezervat Ošlak, Rugovska klisura, stablo javora u Marašu, pećina Radavci, kanjon Belog Drima, kanjon Miruše, pećina Gadimlje itd. Tokom 2019. godine ukupnom broju zaštićenih područja dodato je 16 novih zaštićenih područja (15 spomenika prirode i 1 zaštićeni pejzaž). Ukupan broj zaštićenih područja prirode na Kosovu (2020) je 217 i obuhvataju površinu od: 125816,6 ha ili

11,53% površine Kosova.⁹⁵

Iako Kosovo ima značajne šumske površine, one se iz dana u dan smanjuju kao rezultat nelegalnih aktivnosti, šumskih požara izazvanih ljudskim faktorom, insekata, požara izazvanih visokim temperaturama itd. U 2021. godini šteta u šumama je procenjena na 520 ha.⁹⁶ Zakonom o uređenju zemljišta definisane su institucije koje se bave uređenjem zemljišta: Komisija za uređenje zemljišta; Resorno ministarstvo, Kosovska katastarska agencija, opštine i opštinske katastarske službe. U okviru Kosovskog programa za životnu sredinu (PMK) koji finansira agencija Vlade Švedske - SIDA, realizovan je projekat Popisa biodiverziteta kroz Crvenu knjigu faune, gde je uključeno ukupno 306 vrsta životinja. Najveći broj vrsta uvrštenih u Crvenu knjigu faune Republike Kosovo pripada kategorijama: Nedovoljni podaci (ukupno 90) i Približno ugrožene (ukupno 80), dok najmanji broj vrsta pripada kategorijama: Ugrožene (24) i ugrožene (25).

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Zakon o zaštiti bilja

Zakon o uređenju zemljišta

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju

Zakon o lovstvu

Zakon o zaštiti biljnih vrsta

⁹³ Crvena knjiga faune

⁹⁴ Zeleni izveštaj 2021, MPŠRR

⁹⁵ Godišnji izveštaj o stanju životne sredine 2021.

⁹⁶ Global Forest Watch

Glavni izazovi

- Nedostatak jasnog planiranja korišćenja zemljišta od strane lokalnih institucija.
- Zagađenje zemljišta industrijskim otpadom zbog velikog zamaha izgradnje i otpada kojim se ne odlaže i ne obrađuje na korektan način.
- Visoka stopa degradacije zemljišta usled eksploatacije, gradnje i erozije.
- Nedostatak upravljanja otpadnim vodama i ispuštanje gradskih i industrijskih otpadnih voda takođe predstavljaju ozbiljan problem.
- Nedostatak iskustva za održivo korišćenje zemljišta od strane opština.
- Nedovoljni podaci o broju ugroženih vrsta flore i faune.
- Slabi naučni i stručni kapaciteti institucija i nevladinih organizacija koje imaju stručnost u oblasti zaštite biodiverziteta.

Dalji koraci

- Prvo, mora se izvršiti puno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa direktivama EU, kao i njihova implementacija.
- Povećanje aktivnosti inspekcija i nadzora u sektoru zaštite prirode.
- Izraditi politike za održivi razvoj i upravljanje zemljištem.
- Praćenje upotrebe pesticida i đubriva na poljoprivrednim zemljištima.
- Povećati količinu podataka o retkim i ugroženim biljnim i životinjskim vrstama kroz kontinuirano praćenje njihovog stanja.

COR 16: MIR, PRAVDA I JAKE INSTITUCIJE

Promovisanje mirnih i inkluzivnih društava za održivi razvoj, obezbeđivanje pristupa pravdi za sve i izgradnja efikasnih, odgovornih i inkluzivnih institucija na svim nivoima

Evaluacija ciljeva

16.1 Broj žrtava ubistava sa predumišljajem na 100.000 stanovnika u 2018. godini iznosio je 2,4.⁹⁷

16.3 Neosuđeni pritvorenici kao procenat ukupne zatvorske populacije iznosili su 35,2% u 2020. godini na Kosovu.⁹⁸

16.5 Procenat preduzeća koja su imala barem jedan kontakt sa javnim službenikom i koja su podmitila javnog funkcionera, ili je od njih bilo zatraženo da daju mito tim javnim službenicima tokom prethodnih 12 meseci iznosio je 3,2% u 2019.⁹⁹

16.6 Rashodi budžeta Vlade iznosili su 119,2% u 2022. godini u odnosu na prvobitno odobreni budžet.¹⁰⁰

16.8 Kosovo je član Međunarodne finansijske korporacije sa 0,54% članstva, Međunarodne banke za obnovu i razvoj sa 0,53% i Međunarodnog monetarnog fonda sa 0,53% članstva.

16.10 Da bi se omogućila zaštita osnovnih sloboda i pristup informacijama, Kosovo je usvojilo Zakon br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima.

16.B Tokom 2020. godine, iz ankete u kojoj su građani pitani „Da li je u poslednjih šest meseci došlo do situacije da ste se osećali diskriminisanim“, 33,3% ispitanika srpske nacionalnosti i 11% ispitanika drugih nacionalnosti nisu – Albanci su izjavili da su iskusili takve situacije.

Opšte stanje

2021. godina na Kosovu je počela političkom nestabilnošću nakon pada vlade u decembru 2020. Ali tokom prošle godine ova situacija se promenila. Poglavlje II Ustava Kosova govori o osnovnim ljudskim pravima i slobodama. Ovo uključuje politička, građanska, ekonomska, socijalna, kulturna prava itd. Potrebne su stabilne i funkcionalne institucije da garantuju i ostvaruju ova prava. Iz tog razloga dva od četiri stuba Nacionalne strategije razvoja su dobro upravljanje i bezbednost i vladavina prava. Strategija vidi pravilno

⁹⁷ Indikatori svetskog razvoja, Svetska banka.

Dostupno na:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?dsid=2&series=VC.IHR.PSRC.P5>

⁹⁸ Podaci iz više izvora koje su prikupile UN.

Dostupno na:

<https://ourworldindata.org/grapher/unsentenced-detainees-as-proportion-of-prison->

[population?tab=chart®ion=Europe&country=-OW_ID_KOS](https://databank.worldbank.org/reports.aspx?dsid=2&series=IC.FRM.BRIB.ZS)

⁹⁹ Indikatori svetskog razvoja, Svetska banka.

Dostupno na:

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?dsid=2&series=IC.FRM.BRIB.ZS>

¹⁰⁰ Zakon o budžetskom izdavanju Republike Kosovo 2022.

funkcionisanje institucija kao ključni element za održiv razvoj. Koraci za napredak u ovom smeru bili su deo planova svake vlade.

Tokom godina, broj samoubistava je fluktuirao. Tokom 2019. godine ovaj broj je bio 39, u odnosu na prethodnu godinu kada je bio 27.¹⁰¹

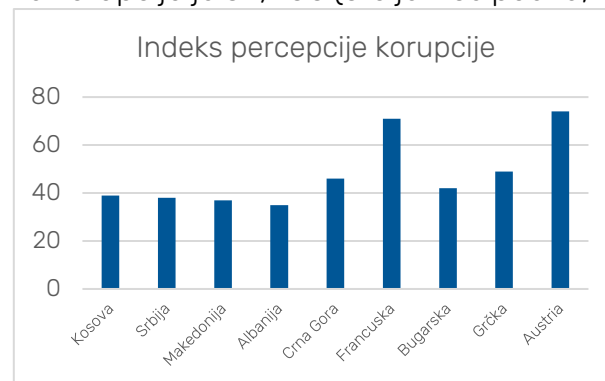
Na Kosovu postoji zakonska infrastruktura koja kažnjava nasilje u porodici. Po prvi put zaštita od nasilja u porodici je regulisana Uredbom br.2003/12 od 07.05.2003 o zaštiti od nasilja u porodici, pojavi koja je ranije obrađivana u Krivičnom zakonu Kosova, kao i u Zakonu o porodici. Pored toga, postoji i posebno telo koje se konkretno bavi slučajevima nasilja u porodici.

Kancelarija za zaštitu i pomoć žrtvama.

Ova kancelarija je nezavisno telo u okviru Kancelarije glavnog državnog tužioca i njena misija je da „*tokom sudskih postupaka pruža usluge žrtvama zločina i da zastupa njihove interese u sistemu krivičnog pravosuđa na Kosovu*“.

Projektna inicijativa Strategije vladavine prava je prva te vrste. Strategija projekta je završena i usvojena na Vladi 11. avgusta 2021. godine, a njena primena ističe 2026. godine, odnosno usvojena je na period od 5 godina. Izrada ove strategije predviđena je Godišnjim planom rada Vlade, Planom strateških dokumenata, Agendom evropskih reformi i Nacionalnim planom

implementacije SSP-a. Ova strategija ima za cilj da poveća transparentnost kosovskih institucija i da na taj način povрати poverenje građana u ove institucije. Prema *Transparensi internešenei* (*Transparency International*) u 2021, kosovski rezultat za korupciju je 39/100 (što je više poena,

to je zemlja transparentnija). Od 180 zemalja, Kosovo je na 87. mestu (što je više u ovom rangu, to je država transparentnija).¹⁰²

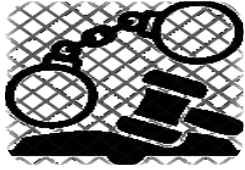
Zakon o borbi protiv korupcije garantuje da lica koja sprečavaju, otkrivaju ili istražuju korupciju uživaju potpunu nezavisnost u cilju efikasnog vršenja svojih ovlašćenja i ispunjavanja svojih obaveza. Ovim zakonom se osniva Kosovska agencija za borbu protiv korupcije kao nezavisno telo.

Zakon o pristupu javnim dokumentima garantuje pravo svakom licu, bez diskriminacije, na pristup javnim dokumentima, kao i pravo na ponovno korišćenje tih dokumenata.

¹⁰¹ Nasilne smrti po godinama, KAS.

¹⁰² Vladini podaci, *Transparency International*. Dostupno na: <https://www.transparency.org/en/countries/kosovo>

Zakoni koji pokrivaju ovaj cilj

Krivični zakonik
Kosova

Zakon o
sprečavanju
sukoba interesa
u vršenju javne
funkcije

Zakon o
amnestiji

Zakon o
međunarodnoj
pravnoj saradnji
u krivičnim
stvarima

Zakon o
narodnom
advokatu

Glavni izazovi

- Među najvećim izazovima su kašnjenja u sudskom i tužilačkom sistemu, gde je glavni faktor nepravilna raspodela ljudskih resursa u odnosu na količinu predmeta u sudovima.
- Sa druge strane, imamo nedovoljnu odgovornost zaposlenih u institucijama;
- Obuka sudija i tužilaca nije obavezna osim u slučajevima kada imaju nisku ocenu rada i učinka.
- Slab pristup pravosudnim institucijama za marginalizovane grupe.
- Neadekvatno sprovođenje zakona koji garantuju prava i slobode građana.
- Fiskalne utaje, poreske prevare i siva ekonomija.
- Nedostatak kontrole integriteta (provera), gde bi trebalo da postoji početna verifikacija i stalna kontrola integriteta.

Dalji koraci

- Kontinuirane reforme u pravosudnom sistemu u pogledu ljudskih i tehničkih kapaciteta sudova.
- Povećanje nivoa svesti i znanja o postojanju Strategije za borbu protiv korupcije.
- Kontinuirano praćenje i evaluacija relevantnih institucija, posebno onih u pravosudnom sistemu.
- Povećati broj krivičnih predmeta koji se bave korupcijom i drugim finansijskim kriminalom.
- Povećati saradnju između Ministarstva pravde, Agencije za borbu protiv korupcije, Finansijsko-obaveštajne jedinice, Poreske uprave i carinskih službenika.

COR 17: PARTNERSTVO ZA CILJEVE

Jačanje sredstava za implementaciju i revitalizacija globalnog partnerstva za održivi razvoj

Evaluacija ciljeva

17.1 Budžetski prihodi za 2022. godinu iznosili su 2.430 miliona evra, od čega 89,24% dolazi iz poreskih prihoda.

17.2 Ukupna neto zvanična razvojna pomoć najmanje razvijenim zemljama, kao procenat bruto nacionalnog dohotka (BND) od donatora Komiteta za razvojnu pomoć Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) iznosila je 0,33%.¹⁰³

17.3 Što se tiče finansijske podrške našoj zemlji, nivo stranih direktnih investicija u procentu od budžeta iznosio je 0,9%, dok doznake obuhvataju 15,4% realnog BDP-a.¹⁰⁴

17.4 Otplata duga kao učešće u izvozu roba i usluga u 2020. godini iznosila je 5,34%.¹⁰⁵

17.8 U cilju poboljšanja korišćenja informacionih i komunikacionih tehnologija, KAS je izvršio merenja korišćenja Interneta i 2022. godine je utvrđeno da su 79% pojedinaca korisnici Interneta.

17.13 Postoji mnogo varijabli koje se mogu uključiti u makroekonomski panel, ali za Kosovo postoje samo podaci o

godišnjoj inflaciji potrošačkih cena. ASK pokazuje da je godišnja stopa inflacije izmerena u avgustu 2022. godine u odnosu na avgust 2021. godine bila viša za 13 odsto.

17.18 Zakon br. 04/I-036 o zvaničnoj statistici Republike Kosovo je nacionalno statističko zakonodavstvo koje je u skladu sa Osnovnim principima zvanične statistike.

Opšte stanje

Od proglašenja nezavisnosti Republika Kosovo stalno ima za cilj da izgradi svoje bilateralne i multilateralne odnose sa različitim akterima iz međunarodnog sistema. Kosovo je sada postalo deo nekoliko značajnih svetskih organizacija kao što su Svetska banka, Međunarodni monetarni fond, Evropska banka za obnovu i razvoj, Svetska fudbalska federacija, Evropska fudbalska federacija, Olimpijski komitet, Svetska carinska organizacija i Sporazum o slobodnoj trgovini Centralne Evrope (CEFTA). Ima dobre odnose i sa nekim drugim organizacijama u kojima nije član, kao npr UN, EU, OECD, SZO, STO itd.

Tokom poslednje decenije, glavni politički prioritet države bilo je članstvo u Evropskoj uniji. Pitanje perspektive

¹⁰³ Zvanična razvojna pomoć 2021. Dostupno ovde: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>

¹⁰⁴ Privreda Kosova, CBK. Dostupno na: <https://bqk-kos.org/eag/sq/>

¹⁰⁵ Dug kao udeo u izvozu dobara i usluga, 2004-2020, Svetska banka. Dostupno na: https://ourworldindata.org/grapher/debt-service-of-exports-of-goods-services?tab=chart®ion=Europe&country=-OWID_KOS

Kosova za članstvo u EU (i u UN) ponovo je oživelo početkom političkog dijaloga sa Srbijom 2012. Potpisivanje Aprilskog sporazuma 2013. prethodilo je potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i EU. Ali, Kosovo od tada nije ostvarilo nikakav vidljiv napredak u smeru cilja članstva.

Put Kosova u UN i članstvo u EU blokiraju dve stalne članice Saveta bezbednosti UN i pet država članica EU.¹⁰⁶ Ostvarivanje političkog dijaloga sa Srbijom je sledeći korak koji gura Kosovo na putu ka članstvu. To je zato što su regionalna saradnja i dobri odnosi sa susedima preduslov za ulazak u EU.

Dobri odnosi sa susedima podrazumevaju intenziviranje trgovine, podsticanje slobodnog kretanja ljudi i ideja i saradnju u pravcu postizanja zajedničkih ciljeva. Kosovo učestvuje u nekoliko regionalnih inicijativa. Kosovo je

2014. godine na samitu u Bukureštu postalo učesnik u **Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP)**. Opšti cilj ove inicijative je jačanje bezbednosti, stabilnosti i ekonomskog napretka regiona Jugoistočne Evrope. Ostale inicijative u kojima je Kosovo učesnik su: Savet za regionalnu saradnju (RCC), Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice (MARRI), Fond za zapadni Balkan (WBF), Regionalna kancelarija za saradnju za mlade (RYCO) i Berlinski proces. Poslednjih godina Kosovo je postalo deo inicijative UN za održivi razvoj. Diskusije o ovoj inicijativi na Kosovu počele su 2015. godine, uz pomoć UN. Tokom 2018. godine, Skupština Kosova je usvojila Rezoluciju o COR i osnovala Savet za održivi razvoj. Uspostavljene su i veze između COR i drugih sektorskih strategija, gde je do danas usaglašeno 25 od 50 vladinih prioritarnih strategija.

Glavni izazovi

- Paralelno sa svojim naporima za članstvo u EU Kosovo pokušava da uskladi zakonodavstvo sa COR. Dobrovoljni nacionalni izveštaj će poslužiti kao osnova za informisanje i utvrđivanje reformi zakonskog i političkog okvira u skladu sa indikatorima COR. U ovom kontekstu potrebno je kreirati posebnu bazu podataka za COR, pratiti njihov napredak i oblasti u kojima postoje kašnjenja. Nedostatak podataka dovodi do nekoherentnosti između javnih politika, COR i planiranja budžeta za njihovo ostvarivanje.

Dalji koraci

- Izrada novih programa saradnje sa UNICEF-om i UNDP-om;
- Učešće u međunarodnim humanitarnim i bezbednosnim aktivnostima;
- Jačanje kapaciteta u vezi sa međunarodnom trgovinom;
- Nastavak saradnje sa zemljama regiona;

¹⁰⁶ Put Kosova ka članstvu u EU i UN, KFOS

Mapiranje aktera održivog razvoja

<i>Akteri</i>	Nivo - npr. institucionaln (lokalni/centralni), vaninstitucionalni (biznis/donator/NVO) ili međunarodni	Uloga
<i>Ministarstvo zdravlja</i>	Centralni	Kreira politike, koordinira aktivnosti i sprovodi zakone nediskriminatornog i odgovornog sistema zdravstvene zaštite;
<i>Ministarstvo prosvete, nauke, tehnologije i inovacija</i>	Centralni	Planiranje i nadzor razvoja sistema visokog obrazovanja i nauke;
<i>Ministarstvo regionalnog razvoja</i>	Centralni	Izrada javnih politika i pravnih akata, donošenje podzakonskih akata i utvrđivanje obaveznih standarda u oblasti regionalnog razvoja i njihovo sprovođenje;
<i>Ministarstvo privrede</i>	Centralni	Izrađuje i sprovodi politike koje promovišu privredni rast i stabilnost, omogućavaju razvoj lokalnog biznisa, podstiču ekonomsku saradnju radi privlačenja stranih investicija;
<i>Ministarstvo finansija, rada i transfera</i>	Centralni	Ima opštu odgovornost za razvoj okvira fiskalne i ekonomske politike Vlade; prikupljanje i raspodela javnih prihoda i igra važnu ulogu u društveno-ekonomskom razvoju zemlje;
<i>"Zeleni poslanici"</i>	Centralni	Ima za cilj da uključi Skupštinu Kosova u aktivniju ulogu kako bi se obezbedilo oblikovanje i sprovođenje javnih politika i zakona koji uzimaju u obzir perspektivu

		uticaja na životnu sredinu;
<i>Savet za održivi razvoj</i>	Centralni	Ima za cilj praćenje i pomoć u postizanju razvojnih ciljeva, poznatih kao ciljevi održivog razvoja (COR);
<i>Komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica, žrtve seksualnog nasilja u ratu i peticije</i>		Ispituje sva pitanja u vezi sa ljudskim pravima, praćenjem i primenom principa rodne ravnopravnosti u zakonodavstvu i predstavkama koje podnose jedan ili više građana;
<i>Regulatorni organ za usluge vode</i>	Centralni	Odgovoran je za regulisanje aktivnosti pružalaca vodnih usluga na Kosovu;
<i>Kancelarija energetskeg regulatora</i>	Centralni	Ima zadatak da reguliše aktivnosti u energetskeom sektoru na Kosovu, uključujući električnu energiju, centralno grejanje i gas, u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici;
<i>Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture</i>	Centralni	Obezbeđivanje pravca politike u razvoju kvalitetno izgrađene infrastrukture; i promovisanje dostojanstvenog života sa jedne strane i stvaranje čiste, zdrave i dobro zaštićene životne sredine koja podržava održivo društvo i ekonomiju sa druge strane;
<i>Komisija za državnu pomoć</i>	Centralni	Odgovorna je za dodelu državne pomoći koja se smatra stvarnim, potencijalnim rashodom ili smanjenjem državnog prihoda, obezbeđenog u bilo kom obliku od strane koncesionara ili koji se može pripisati državi, koji direktno ili indirektno narušava ili

		preti narušavanju konkurencije favorizovanjem određenih primalaca državne pomoći ili određenih robnih proizvoda i usluga, a što je u suprotnosti sa međunarodnim obavezama Republike Kosovo;
<i>Kostt</i>	Centralni	Kao operater tržišta odgovoran je za organizaciju i administriranje trgovine električnom energijom;
<i>Kosovski organ za zaštitu konkurencije</i>	Centralni	Razvija aktivnosti u stvaranju uslova gde tržišta nude više koristi za potrošače, preduzeća i društvo u celini, štiteći konkurenciju na tržištu i promovišući kulturu konkurencije na Kosovu;
<i>Državna revizorska služba</i>	Centralni	Poboljšava upravljanje javnim sektorom za dobrobit građana i kroz kvalitetne revizije, ojačava odgovornost javne uprave za delotvorno, efikasno i ekonomično korišćenje nacionalnih resursa;
<i>Kosovsko humanitarno i dobrotvorno društvo - Majka Tereza</i>	NVO	Svrha podrške ugroženim porodicama zbog socio-ekonomske situacije na Kosovu usled diskriminatornih mera koje je protiv Albanaca primenjivao režim iz 1999. godine;
<i>Socijalno stanovanje i imovinska prava na Kosovu</i>	NVO	Identifikuje pojedince ili porodice kojima je potrebno socijalno stanovanje i pomaže im u dobijanju socijalnog stanovanja i pruža pravnu pomoć u pitanjima vezanim za socijalno stanovanje i

		imovinska prava;
<i>Centar za informisanje i socijalna unapređenja</i>	NVO	Podizanje svesti i pronalaženje rešenja za probleme koji utiču na stanovništvo iz socijalne perspektive;
<i>Kosovski institut za obuku</i>	NVO	Pruža pravnu obuku;
<i>Centar za obrazovanje Kosova</i>	NVO	Obuka školskog osoblja u vezi sa novim metodologijama nastave i rukovođenja;
<i>Društvo za obrazovanje i razvoj preduzetništva (SEED)</i>	NVO	Unapređena edukacija, promovisanje preduzetništva, institucionalizacija finansijske edukacije, održivije upravljanje ekonomijom;
<i>TOKA</i>	NVO	Pruža inovativne obrazovne programe za mlade;
<i>Centar za ljudske usluge i razvoj</i>	NVO	Razvijanje jedinstvenih strategija i proizvoda koji jačaju, aktiviraju i osnažuju građane kroz projekte, obuke, procene, istraživanja, humanitarne aktivnosti, infrastrukturne projekte i saradnju sa drugim organizacijama;
<i>EcoKosWomen</i>	NVO	Rešavanje složenih problema za stvaranje povoljnijeg društveno-ekonomskog okruženja, uključujući ovde i prava žena, rad na rodnoj nejednakosti i obezbeđivanje obrazovanja i održivog razvoja u ekološki prihvatljivom okruženju za sve zajednice;

<i>Ženska mreža Kosova</i>	NVO	Podrška, zaštita i promovisanje prava i interesa žena i devojaka na Kosovu;
<i>Inicijativa za razvoj zajednice</i>	NVO	Snabdevanje vodom za piće i tretman otpadnih voda;
<i>Udruženje vodovoda i kanalizacije Kosova</i>	NVO	Deluje kao spona između svojih članica radi razvoja, promovisanja i zaštite zajedničkih interesa sektora voda i otpadnih voda, u smeru stvaranja finansijski održivog sektora, sposobnog da unapredi opšte osnove u svojoj oblasti rada;
<i>Udruženje za obnovljivu energiju Kosova</i>	NVO	Zastupa interese preduzeća koja su aktivna u čitavom spektru obnovljivih izvora energije, što uključuje električnu energiju, grejanje i goriva;
<i>CEAE - Centar za životnu sredinu i alternativnu energiju</i>	NVO	Ima misiju da promoviše razumevanje i akcije potrebne za održivu životnu sredinu na nacionalnom nivou kroz istraživanja, planiranje i konkretne akcije na terenu;
<i>KSCF</i>	NVO	Osnaživanje civilnog društva kroz grantove civilnog društva, izgradnju kapaciteta i zagovaranje zaštite prostora za aktivno građanstvo;
<i>Innovation Foundation Kosovo</i>	NVO	Ona postavlja inovacije kao prioritet u javnom i privatnom životu na Kosovu, kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou, sa fokusom da podrži, stimuliše, podstakne, promoviše, obrazuje, razvija inovacije na Kosovu u svim društvenim i ekonomskim

		oblastima, da razvije i unapredi ljudske resurse i sposobno liderstvo koje će delovati kao osnova za dalji ljudski i ekonomski razvoj Kosova, da unapredi konkurentnost naše zemlje pored razvijenih zemalja.
<i>Inicijativa za napredak - IPO</i>	NVO	Promovisanje učešća građana u društvenim procesima;
<i>Network of Peace Movement</i>	NVO	Promovisanje mira, izbegavanje etničke diskriminacije, sve u cilju stvaranja tolerantnog i demokratskog okruženja na Kosovu;
<i>REC - Reconciliation Empowering Communities</i>	NVO	Promoviše razvoj kosovskog društva angažujući ljudske potencijale među različitim zajednicama;
<i>Endemika</i>	NVO	Pomaže u zaštiti životne sredine putem raznih aktivnosti i akcija;
<i>Local Peace</i>	NVO	Osnaživanje običnih ljudi da preuzmu aktivniju ulogu u procesima izgradnje mira i pomirenja;
<i>Balkans Policy Research Group</i>	NVO	Istraživački centar koji radi na institucionalnoj i demokratskoj konsolidaciji, regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima, reformama i integracijama u EU na zapadnom Balkanu;
<i>Kosova Democratic Institute / Transparency International Kosova</i>	NVO	Podržavaju razvoj učesničke demokratije i borbu protiv korupcije promovišući transparentnost, odgovornost i integritet na svim nivoima i u svim sektorima društva.

Ovaj projekat je finansiran od strane Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH imena nemačkog saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ).